

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 3. LETO IV

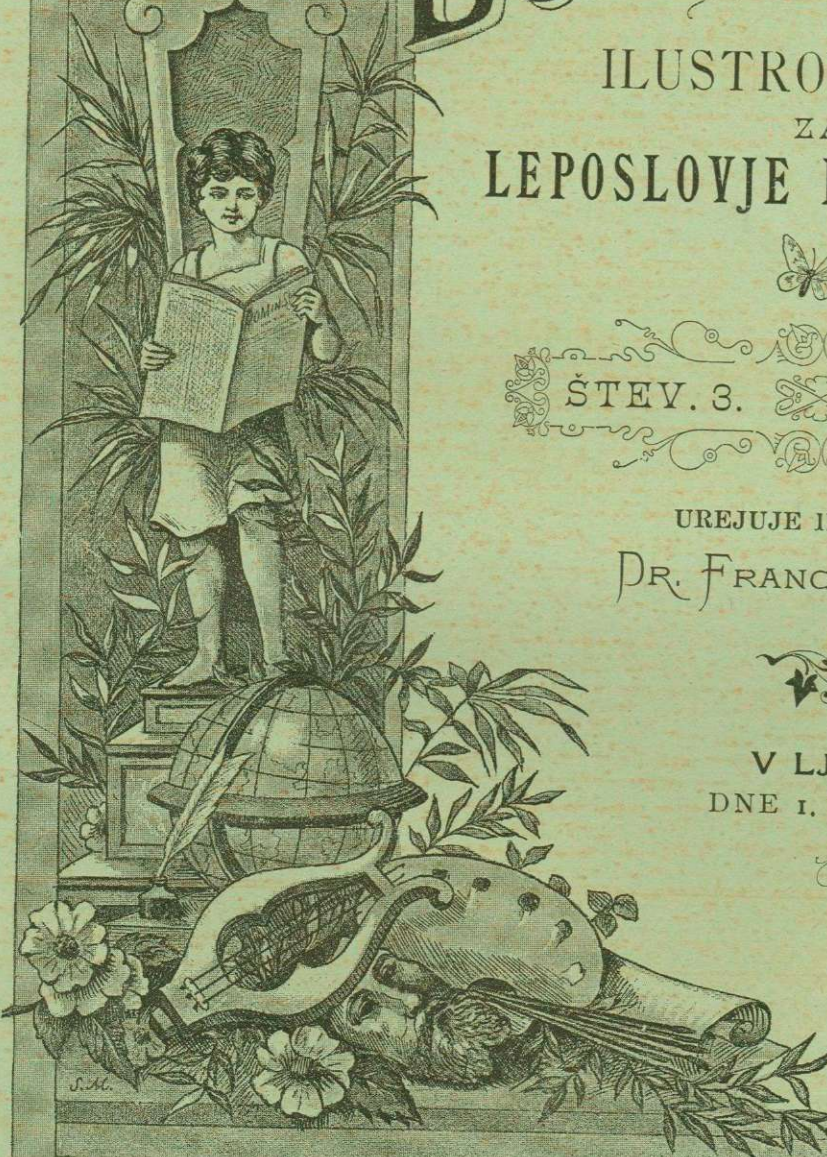
UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. MARCIJA 1891.

TISEK
'KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Lampe

Vsebina III. zvezka.

	Stran
1. Josip Marn , c. kr. gimn. profesor. <i>Spisal A. Kalan</i>	97
2. Čudežna jezera. <i>Zl. A. H.</i>	100
3. Gostačeva hči. <i>Piše T.</i>	101
4. Florijan Skomljan. <i>Piše Martin Molek</i>	107
5. Erazem Tattenbach. <i>Žaloigra. Piše Prokop</i>	111
6. Sèn in up. <i>Zl. A. M.</i>	116
7. Človeška srca. <i>Spisal Krasjanin</i>	117
8. Pepel in spomin. <i>Zl. A. M.</i>	120
9. Škofja Loka. <i>Spisal A. Koblar</i>	121
10. Beseda — kje si? <i>Spisuje J. M.</i>	125
11. Andrej Kačič-Miošič , narodni hrvaški pesnik. <i>Piše Fr. Kovačič</i> .	127
12. Trioleti. IV.—VI. <i>Zl. M. O.</i>	132
13. Nekoliko iz indijskega bajeslovja. <i>Spisal dr. K. Glaser</i> .	133
14. Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu. <i>Piše F. S. Lekše</i>	138
15. Slovstvo	141
<p>A. Slovensko. Jezičnik XXVIII. <i>Spisal J. Marn.</i> — Tekel ali Pravična tehtnica božja. <i>Sp. dr. J. Križanič.</i> — Zur Geschichte der nomin. Declination im Slovenischen. <i>Sp. V. Oblak.</i> — B. Hrvaško. Slike iz občega zemljopisa. <i>Nap. dr. I. Hoič.</i> — Petar Preradović. <i>Izd. Mih. Šrepec.</i> — Hrvatsko Primorje. <i>Nap. Dragutin Hirc.</i></p>	
16. Raznoterosti	144
<p>Naše slike. — Dr. Lazar K. Lazarevič.</p>	

Slike.

1. Josip Marn	97
2. Trnovo v Ljubljani	104
3. Škofja Loka	121
4. V severnem morju med ledovjem	129
5. Mlada seljanka	137


~~~~~  
 Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“  
 ~~~~~


Josip Marn,

c. kr. profesor, predsednik „Matice Slovenske“

(Spisal A. Kalan.)

V narodih slavjanskih so večinoma duhovniki posebni ljubitelji, branitelji in utrjevalci narodovih pravic, svetinj in napredka.

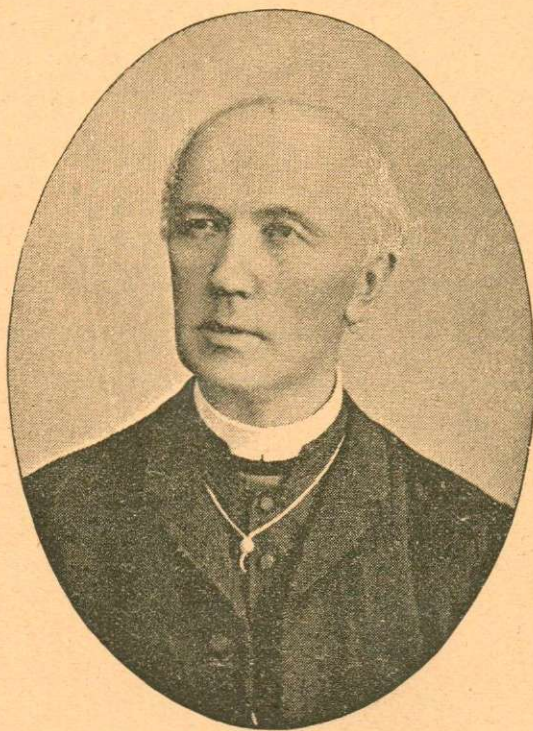
Strossmayer.

Dom in Svet« prinaša danes svojim čitateljem podobo slovenskega veljaka, ki je po svojem književnem delovanju znan slovenskemu svetu že nad štirideset let. Vsakdo pozna

po imenu prof. Marna, predsednika »Matice Slovenske«, moža bistrega uma in blagega srca, moža, ki se je oživil za slovstveno delo v oni dōbi, ko se je pričel duševni prepород slovenskega naroda.

Prof. Josip Marn, rojen v Štangi dné 13. marca leta 1832., šolal se je v Ljubljani, bil je gojenec Alojzijeveški ter je bil v vseh šolah vedno med prvimi odličnjaki. Pisati je jel že leta 1849. v II. tečaju »Vedeža« in v »Zgodnji Danici«. L. 1848. je namreč vzbudilo Slovence iz stoletnega duševnega spanja. Cesar Ferdinand je dal dné 15. marca svojim državljanom ustavo, in tedaj se je pričela tudi slo-

vanskim narodom v Avstriji nova dōba. Narodi so se jeli zavedati svojih pravic in so hoteli biti sami gospodarji na svoji zemlji. Prenavljati in prestvarjati so jeli v narodnem duhu razne strani javnega življenja: urade, sodišča in po-

sebno učiteljišča. V Ljubljani so se zbirali šolski ravnatelji in učitelji ter se posve-tovali o slovenskem nauku, o napravi slovenskega vseučilišča. V Gorici je bila že napovedana slovenska šola v dveh tečajih, in v Ljubljani se je ponudil J. Irkič, da hoče za višje razrede vsak teden trikrat razlagati slovenščino; tedaj se je oglasil tudi Metelko, učitelj slovenskega jezikoslov-

stva, da hoče razširiti nauk o slovenskem jeziku ter ga dovrševati v dveh tečajih. Isti čas je v Celovcu pričel Anton Janežič učiti slovenščino z dovoljenjem ministrovim. — To novo življenje med Slovenci je vzbudilo zlasti

tedanje ljubljanske dijake višjih šol. Alojzniki so ustanovili domači časnik »Daničico«, v katerem so se Marn, Frelj, Rogáč, Stritar, Žvegelj, Lah in drugi pridno oglašali ter v prozi in verzih kazali z dokaj lepo in ubrano besedo, da so mladeniči vneti za vse dobro, pravo in lepo, da so čvrsti katoličani pa tudi vrli Slovenci. Marn je bil »Daničici« urednik l. 1851. Pesniški del sta v tem letniku oskrbljevala zlasti Stritar in Žvegelj.

L. 1852. nahajamo Marna kot pisatelja v »Slovenski Bčeli« Janežičevi, leta 1853. in 1854. je pridno pisal za »Danico«, leta 1855. je popravljal v prvih polah Wolfov slovar; to leto je tudi dovršil bogoslovne študije in namesto na Dunaj, kamor so ga vabili predniki, šel je malo trdnega zdravja kot novomašnik v duhovno pastirstvo v Horjul. L. 1857. ga nahajamo med sotrudniki v predgovoru v »Sveto pismo«, katero je izdal pokojni kanonik Vole po želji in na stroške vladike Antona Alojzija Wolfa.

Še istega leta (1857.) nenadoma pokličejo Marna v Ljubljano, kjer je kot namestni učitelj učil slovenščino v sedmem in osmem razredu; leta 1858. mu poleg tega še naložé veronauk na vsi gimnaziji. L. 1859. je bil izprašan in potrjen za veronauk na spodnji gimnaziji, pripravljal se tudi za slovenščino ter opravil leta 1860. za gimnazijsko učiteljstvo malo da ne samouk preskušnjo iz slovenščine. Isto leto je objavilo gimnazijsko izvestje njegov spis: »Slovenskega cerkvenega jezika pravo ime, prvotni dom in razmere«. Na istem mestu je zagledal naslednje leto beli dan sestavek: »Slovnice slovenskega jezika«. Ako primerjamo tedanje in sedanje razmere v nauku mile slovenščine, pritrditi mo-

ramo šaljivim besedam Hicingerja-Znojemskega o slovenščini:

Kdaj so počasi jo
Vlekli volički,
Zdaj pa jo peljejo
Čili konjički.

Leto 1863. je bilo Slovanom pomenljivo leto; vzbujal se jim je spomin, da je tisoč let, odkar sta prišla od izhoda sveta brata Ciril in Metod na nekdanj slavni kraljevi Velehrad. Tudi Slovenci so se ob tej priliki kazali hvaležne aposteljnom slovenskima, slavili so tisočletnico z božjimi službami, nekateri so potovali na Velehrad, med njimi tudi prof. Marn. On je isto leto uredil spominsko knjigo »Zlati vek«, ki je bila ob svojem času jako blagodejna in pomenljiva. Marn je objavil v tej knjigi dva spisa: 1. »Dve vojski«, v katerem priporoča bratovščino sv. Cirila in Metoda in družbo svetega Mohorja; 2. »Sveto pismo in slovensko slovstvo in Nestor rusko-slovenski letopisec«, kjer podaja po Miklošičevi pisatvi iz Nestorja odlomek, ki pripoveduje o prihodu sv. Cirila in Metoda med Slovence. Poleg tega je izdal Marn v tem letu na prigovarjanje Janežičevo: »Kratko staro-slovensko slovnico«. In naposled izide to leto tudi prvi »Jezičnik«, katerega je do sedaj izšlo 28 letnikov in o čegar važnosti in pomenu izpregovorimo pozneje še natančneje.

Ko se je ustanovila l. 1865. »Matica Slovenska«, bil je Marn v prvem zboru izvoljen v odbor »Matice Slovenske« in od tedaj ji je bil zvest in delaven odbornik, l. 1867. zapisnikar in ključar; trudil se je, da je »Matica Slovenska« izdala »Zgodovino slovenskega naroda«, »Olikanega Slovenca«, »Pesmi Vodnikov«, »češko« in »hrvaško slovnico«; leta 1880. je zbral in uredil knjigo:

»Kopitarjeva spomenica«, ki naj bi po njegovih uvodnih besedah v slovstvu poslavljala Kopitarja, kakor ga je narod poslavil pri veliki stoletniški slavnosti v Repnjah. V tej spomenici se kaže »velikan učenosti«, kakoršen častni naslov je nosil Kopitar med učenjaki, kaže se Kopitar sam v pismih zasebnih in v javnih spisih, v besedi nemški in latinski, v vedi slovenski in slovanski; tako je vsa knjiga Kopitarju res spomenica in »Matici« na hvalo. — Marnovi krajši sestavki v tej »Spomenici« so: »J. Kopitar pa dr. Jakob Zupan«, »Kopitar pa Pypin in Kolár«. — »Slavnost Kopitarjeva v nedeljo dné 22. avgusta 1880 v Repnjah, po časopisih sestavil J. Marn.«

L. 1886. je bil prof. Marn, ki je že v zadnjem času vodil »Matico Slovensko« kot namestnik, izvoljen za predsednika tega prevažnega narodnega slovstvenega zavoda; za njegovega predsedstva »Matica Slovenska« napreduje vrlo leto za letom, ker izdaje krasne knjige, ter se ji število društvenikov množi od leta do leta.

Od l. 1849. pa do l. 1873. je Marn redno podpiral s spisi »Zgodnjo Danico«, in odkar se je l. 1873. ustanovil »Slovenec«, bil mu je do danes zvest sotrudnik. A bilo mu je to sotrudništvo tu pa tam usodno, kakor pravi sam (1876) v predgovoru XIV. letnika »Jezičnika«, kjer popisuje Valentina Vodnika, da, »kakor se je v britkem stanu vbadal in vpiral Vodnik«, tako je bil »vzlasti XIV. letnik ‚Jezičnikov‘ spisovan v bridkem letu«. Stal je vsikdar na braniku vernih Slovencev ter deloval v slovstvu v zmislju Slomškovem, o katerem pravi Marn: »Rad sem prebiral

še mladenič Slomšekove knjige in po njih sem se vnel za slovensko stvar«. Zdi se mi, da so vsemu njegovemu slovstvenemu delovanju blestele pred očmi besede Slomškove: »Bila je cerkev do sedaj edina varhinja, dojnica in mati naše narodnosti in jezika našega; le ona je začela izobraževati narode slovanske, vneli jim luč zveličanske omike; le ona je nam ohranila in za branila iskrico slovenščine mile, da je nemili sovražniki zadušili niso. Hvaležni torej ostanimo sini toliki materi, sveti cerkvi, hoče nam tudi ona ostati mati. Vsaka nevera bila bi nam tudi v omiki narodni le pisana mamica-mačeha«.

Tako je prof. Marn deloval in deluje kot učitelj in pisatelj slovenski za vero in dom že blizo štirideset let. Kot katehet je budil v naši mladini katoliško zavest, kot profesor slovenščine vzbujal je v srcih mladine narodno prepričanje, ljubezen do domovine, ki naj se kaže zlasti z delovanjem na domačem polju za blagor slovenskega naroda, vsikdar zvest idealom naših očetov, borečih se in trpečih skozi stoletja za vero in dom, vzorno izpolnjujoč besede Strossmayerjeve, katere je ob zlati maši »dika jugoslovanska« sporočil žal prerano umrlemu Einspielerju v Celovec: »V narodih slavjanskih so večinoma duhovniki posebni ljubitelji, branitelji in utrjevalci narodnih pravic, svetinj in napredka. To je pa tudi čisto naravno, ker ima v tem oziru vsakemu svečeniku blesteti pred očmi vzgled večnega Svečenika našega, ki, umirajoč na lesu križa za vesoljni svet, ravno isti čas ni pozabil na lastni, če tudi neskončno nevhvaležni narod svoj . . .«

(Konec.)

Čudežna jezera.

Ob logu zelenem potočič šumlja,
Tik njega sedita mladeniča dva,
Sedita vtopljena v pogovor glasan,
Izbirata v upih prihodnji si stan;
Pa glej, tam iz gošče pristopi po travi
Prelepa gospa ter rekoč ja pozdravi:

»Mladeniča, pojdita gori v goré,
Ki tukaj pred vama v oblake štrlé:
Tam gori med rti razhrebanih skal
Duh vajin zvedávi prihodnjost bo bral:
Skrivnostna se jezera bodo odprla,
Življenje v zrcalu tam bodeta zrla.

A glejta v dve prvi le, v tretje nikar,
Sicer se ne vrnete z gôr več nikdar!
To žena izreče, gre v gošče temné.
Mladeniča spejeta v sinje goré.
In predno je solnce vrh nebne višine,
Stojita pri jezerih sredi pečine:

Glej, jezero prvo skalovje meji,
Ob robu pa cvetje planinsko duhti;
Mladeniča zreta v valove svitlé —
In jezero slika podobe živé;
V njem vidita jasno minulosti dneve,
Vso srečo, veselje, vso žalost in reve.

In jezero drugo je sredi livad,
Opaša, krasi je okrog zelenjad;
Upreta mladeniča v vódo pogled:
Sedanost uzreta s prihodnjostjo vred,
Strmita — in gledata, kar sta želela:
Odkrita pred njima bodočnost je cela.

In jezero tretje? Kako je krasnó,
Blesti se kot biser, kot čisto srebró!
Obrežje žari se kot solnčni odsev,
Iz vode glasi se pa petja odmev —
Mladeniča zreta, strmeča stojita,
Sluškujeta, stopata, k njemu hitita...

»Ne k njemu, ne k njemu, beživa z goré,
Ne veš, da je žena pretila gorjé?« —
»Oj pojdi, oj pojdi, nikar se ne boj,
Pogledava v vodo in greva takoj!«
In tje gre dvojica, in zre, obstrmeva —
Oj čudo, prečudo valovje odeva:

Glej, koliko zlatih palač in gradov,
In senčnatih gajev, cvetočih vrtov!
In pesmij in godbe glasovi doné,
Mladeniči z devami v ples se vrté;
Po senčnatih gajih vabljiva hladila
In mize, na mizah pa slastna jedila.

In voda upada, postaja suhó,
Mladeniča miče, ne vesta kakó;
In niža, useda se val in suši,
Mladeničev par pa za valom hiti:
In ni je več vode v prostrani globeli,
Mladeniča rajata v družbi veseli.

Prepevata pesmi, okušata slast,
In vleče in mami pohlep ja in strast,
In vabi ja družba, in vabi ja kraj:
Vživájta, vživájta, mladeniča zdaj! —
Pa čuj, kaj bobni ti pod zemljo besneče —?
Oj voda —, valovje kipeče, peneče —!

Z vso silo se meče, zaganja se val,
Narašča ti više in više od tal —
»Beživa iz kotla, hitiva domú!«
»Prepozno, prepozno, doma sta zdaj tu!« —
In voda zažene peneče valove,
Poruši palače, uniči vrtove...

Hitita, bežita, dospeta vrh skal,
A zgrabi in trešči v vodovje ja val...
Nikjer ni več petja, le strašen ropôt
Iz vóde se čuje in votel krohòt:
Mladeniča dva zdaj imájo v oblasti,
Zato se krohočejo divje pošasti...

A. H.

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

(Dalje.)

Mnogo je trpela njegova duša od tistega dné sém; koliko ljutih bojev je prestala! V srcu se je borila krepost s strastjo, in nobena se ni hotela umakniti. Ljubil je očeta, ljubil mater z vso sinovsko ljubeznijo — in kaj bi ju ne, saj sta mu jo vračala iz celega srca. Sedaj pa . . .!

Bil je priča vseh očetovih krutih činov: na senožeti, na dvoru, v hlevu in drugod. Ko je Manica jemala od Korenovih slovo, stal je on v podstrešju in vse slišal. Z viška bi planil na tla ter se potegnil za čast uboge deklice, da se ni vse tako hitro zvršilo. Čul je i udarce po konjih; sam bi raji trpel, le da bi otel nedolžno žival. Zato se mu je porajal v prsih besneč vihar, ki je rjul in tulil ter se ni dal umiriti: ugašala je ljubezen do očeta, ledenela, oj, preje tako gorka ljubezen do — matere!

Do onega časa Jurij nikdar ni razmišljal o kaki posebni stvari, saj je bil še mlad, in mladost ne misli čez danes in jutri; za drugo naj skrbé tisti, ki so za to. Mirno in zadovoljno je živel na domu od mladih dnij; rajni blagi stari oče mu je bil vir vsega znanja, vse izkušnje. V svet še ni stopil nikdar, in ako bi stopil, privedlo bi ga gotovo domotožje v kratkem nazaj, v naročje ljubih starišev. Ozko svoje obzorje pa si je v čvrsti mladostni domišljiji tem lepše sam oslikal z najživejšimi barvami. Sanjal je, rekel bi, prijetne sanje do one nevihte. Sedaj pa se mu je v par urah zasukal ves svet; dvignila se je meglica, v kateri se je zibal v sladki nezavesti, padla je zavesa, ki mu je

zastirala oči — odprl se mu je pogled v svet. In neizkušeni mladenič, ki je zrl doslej le njegovo solnčno stran, zagledal je hipoma i njegovo senco, tega ga je obdala. Izginil je sen, srce pa je ostalo prazno, še več, spoznanje mu je zasekalo bridko rano. Zato tako krvaví, zato se ne dá zaceliti.

Oj, ubogo srce! Polno ljubezni, polno verne zvestobe, sedaj pa — oropano vsega!

Ogrevala je sicer od zibeli sém mladega Jurija goreča ljubezen do roditeljev, toda srečen le ni bil povsem: bratov ni imel ni sester, s katerimi bi se igral, katerim bi razodeval čustva otroškega srca. Naravno je torej, da sta si bila z nekoliko mlajšo gostačevo hčerko kakor brat in sestra. Sama nista vedela tega, a bilo je tako, in roditelji obeh so bili veseli. Katera kruta moč bi mogla razrušiti tesno to vez nedolžne ljubezni? In vendar, tista kruta moč je bila roka — očetova, roka dobrotnikova!

Niti Jurij niti Manica si nista še zmisliła, kaj in kako je, kaj in kako bode? Bilo je tako, ker je bilo. A prišlo je ločenje, in v tem trenotku je bilo vse jasno. Sedaj šele premišljuje Jurij, zakaj in kako je to prišlo. Srce mu je uverjeno, da sta krivično sodila oče in mati, krivično tudi obsodila uboštvo, — ker je uboštvo. Ta grenka zavest mori sinovsko ljubezen ter jači ljubezen do trpeče nedolžnosti.

Po nedelji pa je bilo Juriju še huje. Sumnja mu je kakor nenasitljiv črv razjedala srce, vrivala se mu je misel: »Tudi nad njo si se varal, tudi ona ni boljša, nego so drugi!« in ni se je

mogel oprostiti. — »Toliko trpiš zaradi nje,« dražil ga je neki notranji glas, »pa ti niti prijaznega pogleda, niti pozdrava ne privošči!« In skoro bi se izpremenila ljubezen v strastno jezo — v sovražstvo; a vendar ne . . . Zmagovalo je prejšnje prepričanje in zmagalo je: srce ni moglo drugače.

Tako je bilo! Jurij je premišljeval svoj stan, kakor še ne vse svoje žive dni; s strahom je zrl v bodočnost, ni mu obetala sreče. Kakor megla je lazil po dvorišču, a najraje je bil še vedno gôri pod streho.

Ležeč zopet v slami, kakor v omotici, začuje pod oknom trdo očetovo govorico, ki kara Andreja. Pa kar neče se mu poleči srd: sedaj bolj tiho, sedaj glasneje zabobni mrmranje pred hišo, kakor bi burja bučala po drevju.

Naenkrat pa zagrci od vozâre čez senožet sèm hripav glas:

En starček je bil,
Je vince rad pil,
En glažek je spraznil,
Pa je druž'ga nalil.

Komaj oddoni to malo melodično petje, oglasi se kakor odmev gôri nekje v zraku — na češnji — tanek glas iz otroškega grla ter zakroži živahno z istim napevom:

En Šimen je bil,
Je žabe lovil,
Nobene ni dobil,
Pred seboj jih je podil.

Šimen — ker uprav ta je bil oni pevec — ostrmi, in korak se mu ustavi; vleče na uho, od kod ta glas. Predno odzveni zadnji zvok, stoji že pod češnjo ter hoče pogledati kvišku.

»Kateri vrag pa je tu gôri, da se upa norce briti s poštenim človekom?« zadira se ter teka okoli debela, kje bi mogel lože kaj zazreti. Klobuk mu pade z razmršene glave, in, ne da bi

se zato kaj zmenil, opoteka se še dalje na okoli; kolena se mu šibé, korak mu je vedno bolj nestalen: revež se je bil s pijačo preobložil. Še enkrat nagne nazaj glavo, napne oči, češ, sedaj ali pa nikoli, a v tem hipu zgubi ravnovesje in prav trdo se posadi na ogoljeno zemljo, da boleстно zaječi.

Z drevesa pa se oglasi dobrovoljen nasmeh.

»Kateri čuk neki čepi na veji? Moram pa ga dobiti v pest . . . magári . . .« huduje se možiček, pobirajoč skromno svoje telo od tál. »Ali so se veverice ali sove peti naučile? Primaruha, doli mora, če ga le sam vrag nima gôri priklenenega!« In Šimen se togotno zaleti v češnjo ter jo trese in maje od vseh strani, kakor bi jo hotel s korenem vred izruvat.

Mali páglavec tam gôri pa se čvrsto drži debela ter kiha od samega veselja. Za plačilo za tolik trud pa spušča nanj češnjeve peške, da ga še bolj razsrdi.

Debele potne kaplje padajo možu raz čelo, sape ima toliko, da bi mogel napolniti ž njo tri kovaške mehove, a vse zaman; le kaka češnja cepne na tla.

Še enkrat poskusi. Pet korakov stopi nazaj, pomane si roke, potem pa se zviškoma zaleti v deblo. Pa, oh! Mož menda ni prav meril, ali pa so ga noge zanesle: po strani je rinil v drevo tako neusmiljeno, da je telebnil poleg njega na zobe, kolikor je bil dolg in širok. Kar sapo mu je zaprlo za par trenutkov.

Močan krohot se začuje od Korenove hiše sèm.

»Šimen, kaj pa misliš? Vse češnje mi boš otresel. — Pa še ubij se mi, da bodem imel sitnosti s teboj«, reži se Koren iz daleka ter se tolče ob kolena. »Pusti, pusti! Nebeška ptičica te je slišala, pa se ti je oglasila«.

»Ka-aj? Nebeška ptičica?« zateguje Šimen, komaj sopihajoč, »če pa so take nebeške ptičice, potem pa si ne želim nikoli med nje priti.«

Počasi pobere klobuk, pritisne ga na glavo, da mu jo zakrije skoro do nosu, potem pa krene k svojemu znancu.

»Saj pravim, vse gre nazaj!« togoti se možiček, in žgana pijača ga potisne rakovo pot. »Časi smo imeli še kaj spoštovanja do starih, poštenih ljudi, sedaj pa vsak paglavec misli, da nas sme imeti za norca. Saj pravim, sedaj bi bilo treba par takih medvedov, kakoršna sta prišla na pomoč Elizeju v starem testamentu. Saj človek nikjer ni varen paglavcev. Glej, ravno včeraj sem šel po opravkih tje čez Lukanovo senožet, pa — vidiš spaka! — še tam, kjer ni žive duše, ne pusté me v miru. Tista gostačeva je po vsi sili hotela, da se jaz motim; kar kričala je. In danes, ko sem v mestu prodajal lepe kráčice za postno juho — ti ne veš, kako lahko sem jih razpečal, vse jih je hvalilo — saj pravim, pa so me iztaknili tisti poredni šolarji na cesti. Predno sem se ozrl, pa jih je bilo že toliko na okrog, da skoro naprej nisem mogel. Pa kaj so počeli! Ne vem, ali se takih rečij v šolah učé? S prsti so migali . . . tako-le . . . kakor žabice plavajo. Paglavci, norčujejo se, jedó jih pa le radi! Kaj meniš, Joža, ali ne bi jezilo to pametnega človeka? Vsak otrok bi se že vjedal. Tega pa ne bom pustil, primaruha, da ne!«

In Šimen udari junaško s peto ob tla.

»Prav govoriš, Šimen!« pritrjuje mu Koren ter stopi par korakov bliže, »tudi jaz sem takih mislij. Našim mladičem pustimo preveč peroti rasti; pristriči jih bode treba, kakor goskam. Tako so svojeglavni . . . in vsi so enaki, kakor krajcarji, nobeden ni nič boljši . . .

Glej ga, kakšen je moj Jurij! . . . Kar čez noč mu je tako prišlo, in sam ne vem, zakaj . . . Kaj, če mu je tvoja Jera kaj »naredila« tedaj, ko je pred tisto nevihto kozelce po travniku prekučavala . . . Jaz bi ne rekel dvakrat . . . Če je le kaka čarovnica na svetu, tvoja babnica je gotovo med njimi . . . Tak je nekaj dnij sém, da . . . Nobena pametna beseda se ga ne prime . . .«

»Saj pravim, da je tako«, kima Šimen. »Pa, . . . pa . . . Joža, čarovnica pa le ni moja Jera. Huda je res kakor sam zlodej . . . čarovnica pa ni; tega pa ne pustim, da bi tako govoril o moji stari, čeprav si Koren. Joža, ako bi bila ona čarovnica, gotovo bi me vzela kdaj s seboj na Klek. In vendar me doslej še ni!« In žabar se je posiljeno nasmehnil.

Korenu je Šimen jako dobro došel. Dobil je vsaj enega po svoji volji, s katerim je mogel zopet katero ziniti. Zato se je nekoliko bal, da bi si tudi s tem prišla navskriž, in zadovoljno je dejal: »No, pustiva take neumnosti, pa pojdi raji, da ga nekoliko potegneva; saj vidim, da ti je treba zopet dušo privezati.«

»Tako je prav, Joža, tako!« prilizne se sladko možiček, ki ga je itak že komaj nosil. »Tako lepo zemljo imaš, Koren, tako lepa pohištva! V celi fari ti ga ni para. Le škoda, da nisi župan!«

In šla sta v klet k pipi.

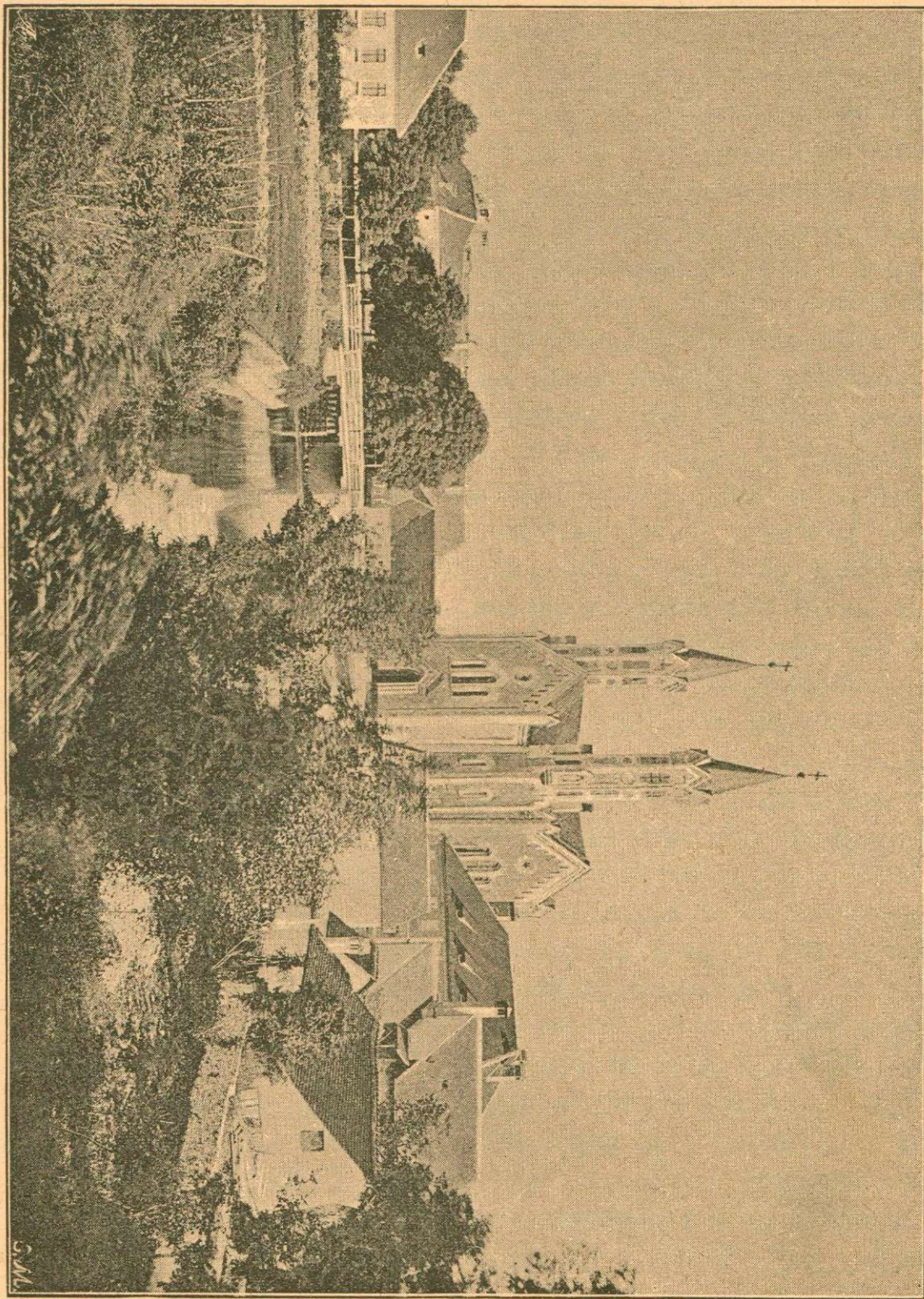
Jurij, gôri pod streho, se je takoj na prvi ropot primaknil k oknu ter vse slišal. Zvedel je tudi nekaj o Manici; a vse to mu je bilo toli skrivnostno, da si ni mogel iztolmačiti. Vendar pa je bil trdno prepričan, da Manica na žabarja niti mislila ni, ko je viknila iste besede.

»Rekla je, da se moti«, premišljuje Jurij. »A kdo se moti? Šimen gotovo ne! Prepametno je dekletu, da bi se ž

njim zgovarjalo, še manj, da bi ga dražilo. Da se jaz motim? A kako bi se motil, saj sam ne vem, kaj mislim? Ali se ona moti — nad menoj?»

Mladič si otere čelo, kakor bi si hotel siloma prepoditi vse mučne dvome, izbrisati vse žalne spomine.

Utrujen leže v seno in zaspi.

Trnovo v Ljubljani.
Po fotografiji.

Koren in žabar pa sta se poleg soda izvrstno zabavala. Šimen je kadil z jezikom svojemu dobrotniku, da ga je popolno omamil, Joža pa mu je ne-

utrudno škropil ter zalival njemu in sebi. Natakala sta kozarček za kozarčkom, pila, ter seveda tudi izpila. Prav po bratovsko sta delala; ves svet

ni imel tedaj srečnejših in odkritosrčnejših prijateljev. Zato pa je mati Korenka bridko naletela, ko je hotela razdružiti ljubeznivo dvojico.

»Muhi pijani!« pozdravila ja je, pomolivši glavo skozi vrata v klet. »Ali še ne bo konca? Kar kozarce vama zbijem!«

»Ka-aj? Ti mi boš branila?« zareži Koren. »Kdo je gospodar?« In srdito udari z nogo ob tla, da žena plaho odmakne glavo in odide.

Joža pa grmi še nekaj časa, da je celó njegovemu prijatelju tesno pri srcu. Dobra volja je zapustila oba: Šimen si je morda domislil, da utegne i on slišati doma tak pozdrav, ako ne kaj hujšega, in takoj se mu je mudilo domov.

Široka je bila veža v Korenovi hiši, a vinskima bratcema je bila danes še pretesna. Drgnila sta se sedaj ob tej, sedaj ob oni steni, kakor bi jih hotela razmakniti.

Pomračilo se je že, ko je prestopil Šimen prag domače bajte. Ni še zaprl vrát za seboj, in že se je vsula nanj cela kopa neprijaznih pozdravov iz Jerinih ust, ki je tam gôri v zapečku sedela in kislo repo natepávala.

»No, klada gnjila!« zakriči žena, ko mož, opotekaje se, lopne na klop, da jo skoro potre. »Še klop mi poderi! Seveda, saj za drugega nisi na svetu, nego da škodo delaš.«

»Jera!« vzdihne Šimen leno, »danes imaš pa gotovo silno kislo repo, da si tako kislá. Pa bi si pristavila krompirja v oblicah!«

»Ti, mrcina, ti!« zajeclja jezno ženska. »Zdaj se pa še norčuj z menoj. Celi dan se potim, zvečer pa naj imam še zabavljanje za plačilo!« — In v tem hipu prifrči izza peči žlica Šimnu v naročje.

»Tako je prav, Jera«, nasmeje se dobrovoljno, »le še skledico mi daj, pa bo vse dobro!«

To je bilo pa Jeri popolno odveč: kar s peči bi planila, ako bi ne bilo gôri tako prijetno. Dočim ljubezniva soproga ropota in zdeluje pohlevnega moža, nasloni se ta s komolcem ob mizo in tiho posluša. Široko se mu zazdeha, češ, da je že sit te pridige, potem pa oblastno podrsa po tleh z močno okovanim podplatom, da bi neutrudna svarilka tudi njemu pustila par besed.

»Jera!« oglasi se zategneno in pogleda po strani na peč. A Jera je danes gluha in ropoče dalje.

»Jera!« zakliče iz nova glasneje in z važnim poudarkom; toda zopet zaman.

»Jera! Ali me slišiš?« zahršči še jedenkrat. Šele sedaj se mu odzove glas iz kota nenavadno ljubeznivo: »No, Šimen, kaj pa je?«

Mož je zadel pravo struno, da je utešil gibčni jezik hudi ženi in se oprostil neusahljivih zabavljic. Jera je bila itak zvedava, kakor vse Evine hčere; sedaj pa, ko jo je pohlevni sprog celó trikrat poklical, in sicer vedno živahneje, bila je uverjena, da bode zvedela nekaj posebnega.

»I no, torej vrzi iz ust, kar misliš, da se ne zadaviš!« opomni žena nestrpljivo, ter se nagne naprej, da ji ne uide kaka besedica.

»No, sedaj se pa še norčuj z menoj! Sama za-se skrbi, da se ne zadaviš nad tisto kislico; za-me ni nevarnosti, saj nimam ničesar, da bi vtaknil v usta«, nagaja žabar.

»Šimen«, mirí ga soproga skoro s prosečim glasom, »saj nisem tako hudo mislila. Za-te imam pa tudi še med stéjami nekaj, da prigrizneš. Samo povej, kar misliš!«

»Saj ni nič takega«, tolaži jo. »Tista gostačeva . . .«

»Mana? No, kaj je ž njo, Šimen?« prekine mu žena vsa razvneta govor. »Kaj je z Mano? Je pa že zopet...«

»O tebi eno pametno in resnično uganila«, dostavi hitro soprog in se namuzne.

Jera se je jeze vgriznila v ustnice in strašno bi se znosila radi te drzovitosti, da ji ni zvedavost zaklepala ust.

»Šimen, povej vendar, kar misliš«, prosi še enkrat navidezno mirna. »Ali pa vsaj molči, da me ne jeziš. Toda večerje ti ne dam...«

»I no, saj pravim«, odkriva počasi možak svojo skrivnost, zadovoljen, da je tako dobro spokoril žensko radovednost, pa tudi boječ se za večerjo: »Tam gôri v senožeti je Manica pasla krave. Ko sem šel tam mimo, pa je zakričala na glas: ‚Ti se motiš!‘ Jaz sem planil tje k nji in ji pošteno povedal, kdo se moti. Saj pravim, otroci so vsi neumni. In vsa objokana je bila, — kar sram je je bilo.«

Šimen je vedel, da je Jera gostačevi hčeri silno gorka. Zato je porabil ta slučaj kot ščit proti pikrim puščicam, ki so vanj letele. In dobro je pogodil. Vse misli v Jerini glavi so se zasukale proti Manici; tako je bila prijetno presenečena, da v hipu ni vedela, kaj bi rekla. Molčé je obsedela, ko je bilo konec pripovedi, kakor bi želela še kaj takega. Šele čez nekaj časa plane izza peči in prižigaje trsko vsa zamišljena zamrmra: »Pa večerjo prinesem!«

Ko je zaprla vrata za seboj, nasmehnil se je Šimen, potegnil nehoté z dlanjo po mizi in siknil: »Njo pa

ima v želodcu, še bolj kakor mene. Pa je vendar pošteno dekcle!« In skoro mu je bilo žal, da je to povedal.

Jera pa se je sukala pred ognjiščem semtertje in sama ni vedela, po kaj je prišla. »Jezna je, aha; jokala je... hm-hm...« godrnja sama s seboj na pol tiho ter prestavlja kuhinjsko orodje. Naposled odrine pokrov od peči in vzame iz nje možu namenjen lonček. Iz sklednika pa sname najlepšo skledico, da v nji ponudi tečno pičo.

Vrnivši se v hišo, postavi molčé luč na mizo in skledo poleg nje. Sama pa sede na drugi vogel k mizi ter si menca suhe komolce in zadovoljno pogleduje moža, da mu gre večerja tako v slast.

»Vidiš, Šimen, kako skrbim za-te!« pretrga mučni molk in si vije predpasnik okoli roke. »Le vesel bodi, da me imaš!«

»Saj sem vesel zmerom«, pohvali se mož junaško, »časi še preveč, kakor mi ti vselej v uho poveš.«

»I no, pa jaz nikoli tako hudo ne mislim«, tolaži zopet ženka, »če ti rečem to in to. Hvala Bogu, da nimaš več tistega sleparja mestnega!«

»I no, Jera, le vesela bodi, da me imaš. Glej, zopet sem ti prinesel osem grošev za kračice«, dostavi soprog, da bi rešil svojo čast; a časti svojega bivšega prijatelja ni hotel braniti, boječ se, da zaneti z nova prepir.

In Jera je z veseljem pobrala z mize okroglih osem grošev. Zaspali pa to noč dolgo ni mogla, ker ji je Maničin jok vedno donel po ušesih, in je morala o tem še mnogo razmišljati.

(Dalje).

Florijan Skomljan.

(Za pouk in kratek čas. — Sestavil *Martin Molek*.)

(Konec.)

Leta 1858. je Florijan odšel na Laško v ogenj. Tukaj je bilo hudo: grozno je bil žejen, malo jedel, dosti trpel. Na Lahe je bil Florijan od nekdanj hud, odkar so mu bili dali laški zidarji slabo polento, ki mu je bila »v želodcu obležala«, da je moral pri konjederkah iskati pomoči. Zato jih je dobro pokal izza jagnjetovega debela; še nekega »višjega« je bil ustrelil.

»Na kresni dan smo bili z ognjem krščeni«, pravil je pozneje Florijan; »na stotine naših leži v laški zemlji«. Po končani vojski je prišel Florijan zdrav domov, le na eno uho je bil precej oglušil radi silnega pokanja. Doma je mnogo pripovedoval o lepi laški deželi, posebno o hudobnih »plementezarjih«, ki so se uprli pravemu vladarju.

Nekaj časa je bil brez službe, živel za-se in stavil v Litiji v loterijo, na posled pa je vendar dobil službo. Imel je v oskrbi konje, mlade, čile konje. Kako sta ga veselila »pramčka«, kadar ja je gnal napajat!

Nekega dne ga notranji konj potisne v lužo. Florijan je bil moker kakor miš, pa tudi umazan. Gospodar ga vpraša, kaj se mu je primerilo? »E, oče, tako težak sem, da sem »pramčka« v lužo potlačil«.

Ta gospodar je imel tudi krčmo. Mladi svet se je tu rad shajal na ples, dasi gospodar kot pošten, veren kristijan tega ni rad gledal. Pri tej hiši so molili vsak dan rožni venec in tudi angeljevo češčenje skupaj na glas, zato je pa tudi gospod župnik moža spoštoval in

le to še želel, da bi Matevž odpravil nepotrebni ples. Dejal mu je: »Vidiš, moj Matevž, iz plesa prihaja mnogo zla, pridni ljudje pa že tako celi božji teden plešejo pri delu. Take hiše, kjer se ples trpi, navadno tudi sreče nimajo«.

Neko nedeljo popoldne privleče se cela jata fantinov in deklin; slišali so bili, da je neki mehač stopil s harmoniko v Matevževo hišo, in so dejali: »Danes pa bode hopsasa!« Krčmar bi se jih bil rad iznebil z lepa, a ni vedel, kako. Florijan, prebrisana buča, pomaga mu iz zadrege: »Oče, jaz že vem, kako jih bodeva prepodila: imate-li kaj turške paprike?« — »O, dovolj je je«, dé Matevž. Plesalci hočejo iti na skedenj plesat. Florijan pa pravi: »Le v hišo jih pokličite! Med tem časom potreseem jaz skedenj s »turškim tobakom«, potlej jim pa velite, da naj gredó na pod plesat«. Tako se zgodi. Ko se mladina nekolikokrat zasuče, vzdigne se prah, da se je kadilo kakor ob mlatvi. A sedaj se začne tako kašljanje, kakor bi šlo za stavo. Čim bolj je kdo plesal, tem huje ga je lomil kašelj. Paprika je namreč prišla v dušnik in tukaj pekla. Plesalci popusté skedenj ter se razidejo vsak na svoj dom. Matevž je bil tega vesel, Florijana pohvali ter mu za to prinese še poliček dolenjca.

Pri tem gospodarju ni služil dolgo, ker so ga bistri konji preveč mučili, prav narosni so bili in tudi prehitro vozili, da jih Florijan ni mogel dohajati. Dejal je: »Še naduho bodem dobil, ako kaj časa tu ostanem; drugam pojdem,

kjer dobim stare kljuse, da bodem med potjo večkrat počival«. In res, vse se mu izide po volji. Pri novi hiši je pripovedoval večkrat zgodbo o Turkih, pa tudi marsikaj drugega vpletal vmes. Družina ga je rada poslušala, še sosedje so sèm zahajali vasovat in Florijana poslušat. »Florijan! povej nam kaj!« zaprosijo sosedje. »Kaj pa, če mi zamerite?« — »Ne bomo ne, le povej!«

»K mojemu nekdanjemu župniku prideta nekega dné ženin in nevesta, naj bi ja vzeli na oklic. A gospod pravi: »Ti Mihač! ti nimaš nič, nevesta nič: kako bodeta živela?« — »E, bode že kako«, odgovori ženin; »vidite, midva se dobro razumeva«. — Gospod je pa dobro vedel, da sta oba tatinska. »Mihač!« pravi gospod, »pokličí svojega očeta, da v to dovoli«. Oče, 74letni starček, prikrevsa ob palici. »No, oče, vaš sin v revščino sili; ali ste vi zadovoljni s tem?« vpraša župnik. »Pa še to vam povem: vaš sin nima nič, nevesta pa le ubogo bajto!« — »Gospod, zadovoljen sem, imela bodeta vsaj kam spravljati, kar bodeta nakradla po polju in vinogradih«, pravi mož. — Možje! ali ni res tako?« dé Florijan. — »O, le preveč je pijavk, ki živé od naših žuljev«, odgovorijo sosedje.

»Ali pa veste, kakšno je bil povedal neki Ribničan našemu gospodu? Tako-le: »Bilo je 17. nedeljo po bin-kostih. Ribničan sedi po dopoldanski službi božji na kamniti klopi pred župniščem ter sliši, da nese kuharica gospodu kosilo v sobo. Možu je nekaj dišalo, in bil je premeten, zato je precej na glas govoril tako-le: »Danes je gospod v cerkvi dejal: ‚Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!‘ Danes menda to ni resnično: za gospoda je že kosilo pripravljeno, jaz pa ne vem, ali bodem

videl danes žlico v ustih!« — Gospod, ki je bil doma blizu Ribnice, postreže možu prav vljudno. A tisti Ribničan je bil skopuh, ki niti za-se ni odprl rad svojega žepa«.

Da bi se ženske ne prevzele, posebno, da naj bi bile bolj molčeče, Florijan to-le bodečo pove: »Ali veste«, vpraša poslušalce, »kako je hren nastal?« »Ne vemo ne, če ga tudi večkrat jemo«, pravijo vsi z jednim glasom. Florijan beseduje: »Brez zamere, če bi za koga ne bilo! Kristus in sv. Peter sta hodila po svetu. Prideta v neko vas, kjer sta se dve sosedi hudo oštevali in s priimki obkladali. Peter pravi Gospodu: »Poglej, poglej, kake ljudi ima ta čudni svet! Reci jima, reci, naj molčita. Ljudje to slišijo in se pohujšajo; kdor pa drugega pohujša, bilo bi boljše, da bi se mu obesil mlinski kamen na vrat, in bi se potopil v globočino morja!« — Gospod pravi Petru: »Pojdi in ji pomiri ti!« — Peter gre, da bi ji miril, a sedaj začneta obe zmerjati Petra, da je bilo joj. V tej britkosti vzdihne Peter k Gospodu, naj mu pomaga. In res, Gospod mu pomaga. Ženi si odgrizneta vsaka košček jezika; koščka padeta na tla, in takoj vzraste iz tega semena — hren«.

— Žene so začele kar kihati in se pogledovati: Florijan jih je s hrenom hudo razžalil. Možje pa so ploskali in se smejali na ves glas. Od te dôbe so zvali jezične ženske — hren. Če je katera blebetala in jezik brusila, hitro jo je mož zavrnil: »Ti hren ti!«

Florijanu sedaj ni bilo v tej vasi več obstanka; ženske so ga črtile kakor zelenega pajka in strupenega gada.

On se ne pomišlja dolgo ter pravi: »Saj svet ni zagrajen kakor zeljnik mojega brata gori na skomljanskih hribih; za takega človeka, kakor sem jaz, peče

se povsod dosti kruha!« — Pride v drugo vas. Tukaj pri Smrdelu ni bilo ljubega mirú pri hiši, zakaj mož in žena sta se vedno kavsala in pikala. Mož je bil dober, žena pa ne. Žena je bila pijanka, vino mu je kradla iz soda in po kotih potikalala, da bi je pila, kadar bi moža doma ne bilo.

Nekega dne natoči žena polno golido vina in v hlev za vrata skrije. Ko žene Florijan živino napajat, odide krava »breza« pred drugimi v hlev in zaduha vino za vrati. Ne bodi lena! — potegne ga dobro, a tudi hitro oboli. Kmalu na to stopi mož v hlev in sliši, da krava ječi in stoka. »Kaj je brezi?« vpraša mož Florijana. Ta odvrne: »Menda je zelenega pajka požrla!« A mož zaduha vinski duh in zagleda v kotu golido. Še bolj nategne z nosom ter nevoljen pravi: »Pošast! krava se je vina napila, zato je zbolela!« Ves srdit leti nad ženo in zrohni nad njo. Pa saj ni nič boljšega zaslužila.

Pri tej hiši ni bilo za Florijana; bil je sicer vesel človek, a krega ni mogel trpeti. Hajdi, Florijan, le po svetu! Službo dobi pri Miškarju v J. dolini. Zdatno se mu je na bolje obrnilo, pa zakaj? Florijan je bil sedaj blizo loterije. Muho si je bil v glavo vtepel, da mora terno zadeti; stavil je bil vsak teden po dve ali tri terne in malokdaj zadel kako ambo. Zastavil je ves zaslužek, vinograda pa le ni bilo. Kadar je po jedno samo številko zadel, metal je od same togote klobuk po tleh. Ko ga drugi posvarijo, naj ne zastavi vsega, da bode kaj za stare dni, odgovarjal je možko: »Božič je tudi terno zadel, 900 gold. dobil: to niso norci! Zakaj bi je pa jaz ne, saj moje številke menda v ravno tisti lonec devajo, kakor drugih, ne? To vam pravim: Juda moram do nagega sleči, predno umrjem!« Tako je govoril

Florijan. Koder je hodil, sestavljal je terne, ambe itd., na oje pri vozu je zapisoval dobre številke, vso mizo v hiši in vrata pri hlevu je počekal s številkami, a terne le še ni bilo. Gospodar ga posvari: »Florijan, varuj, varuj: vidiš, kako se Reparju hudo godí, ker je vse zastavil! Na stare dni ne bodeš mogel več služiti, krajcarja bi potreboval, pa ga ne bode«. — »Vidite, oče, jaz za trdno mislim, da zadenem terno. Če pa nič ne zadenem, imam vsaj vsak teden za jeden groš dobrega upanja; to je tudi nekaj vredno«.

Florijan postane strasten stavec, da mu ga ni bilo para daleč na okrog, še v šentviški fari pri Zatičini ne. Neki mož, ki tudi še živi, Pucman po domače, silil je Florijana močno, naj stavi v loterijo; nosil je v Litijo svoje in njegove terne in ambe. Ta mož je na cesti vsak papirček prevrnil in pobral meneč, morda je denar notri, ali pa so kake dobre številke. Te papirčke je Florijanu kazal, in kar sta na njih številka našla, izrezala sta jih, dejala v klobuk, potresala ga in mižé vlekla številke, da bi kako terno ali ambo potegnili, potem pa stavila. Po cele ure sta vlekla, pa le ni hotela terna ali amba biti. »No«, sta dejala, »če to ni goljufija, pa je ni nikjer! Zato judje bogatijo o naših krvavo zasluženih krajcarjih, krščanskih trpinov kri pijó — brrr!«

»Stavil bodem pa vendar še«, nadaljeval je Florijan, »če tudi nas goljufajo. Časi pa vendar-le pride kaka terna in — oh! če so vse tri rudeče... in še ovenčane! O srečen, čez vse srečen tak človek!«

O številkah je sanjal še po noči. Neko noč spi sosedov Nacek pri Florijanu. Florijan zasmrči ter šteje: 5, 6,

7, 8, 9. Fantek, ki je še čul, odgovarja ravno tako: 5, 6, 7, 8, 9. Florijan zjutraj pripoveduje, kako dobre številke so se mu sanjale: »sedaj sem pa nekatere že pozabil, škoda! škoda! Sobota bode kmalu: o, če te ‚ven pridejo‘! Ali veš, Nacek, katere so se mi sanjale po noči? Fantek odgovori: »Te-le: 91, 92, 93, 94, 95.« — »Hm, smrkovec! Te pa že ne! Ali ne veš, da je 90 največja? Le norčuj se, potlej se boš pa kisko držal, ko bom jaz terno zadel. Vest mi vedno pravi: ‚Le stavi, gotovo zadeneš‘«. Florijan stavi več tern. Med tednom pa veselo žvižga in poje o svoji prihodnji sreči nekako tako-le:

Antonček, baronček,
Po dolgi njivi orje,
Po strani »komuzo« nosi —
Pa nikogar več ne prosi. —

Pucman prinese iz Litije številke: Florijan niti jedne ni zadel; ves nevoljen reče: »Sedaj pa vidim s svojimi očmi, da je goljufija. Jud ravno mojih neče potegniti!« Pa kmalu se potolaži ter pravi: »E, Bog že vé, zakaj vsakdo ne zadene: ko bi vsakdo zadel, potlej bi se še berači v kočiji vozili«.

Florijan še ne jenja staviti; številke išče in išče, da bi bil od samih skrbij skoro prišel ob pamet. Pucmanu se zdi Florijan ves zmešan, zato ga skrbno vpraša: »Kaj ti pa je, Florijan? Ti si hudo bolan, kaj ne?« — »Malo sem res bolan«, odgovori on, »pa od samih skrbij. Skrbi, skrbi se mi po glavi pasejo. Katere imaš pa danes pripravljene?« Pucman odgovori: »Te-le: 7, 12, 30, 49 in 50, te so prave. Bog bode že pomagal, da jih zadeneva«. Stavita, — nič ne zadeneta. Florijan naposled izprevidi, da z loterijo ni nič; globoko izdihne, kakor bi v kapnico po vodo segel: »Veš Pucman, tebi že povem, ker si tak grešnik kakor jaz, ko-

liko sem zastavil v svojem življenju: vse trdo zaslužene krajcarje, nad 400 golderjev! Oh, nikdar jih več nazaj ne bo! Jud jih je požrl in jih je požrl. Kako neumen sem bil jaz! Pucman, ali si razumel? Sedaj sem že priletel, služiti ne bodem več mogel, tudi že slabo vidim, oglušil sem bil na jedno uho že na Laškem, čeljusti so se mi tudi že zbôsile — na stare dni bode trda z menoj, vse tako kaže. Oh, ko bi jaz le pol ure cesar bil, pa bi bilo dobro; v kovačnico bi šel in hitro denarja nakoval, kakor menda cesarji delajo«.

Florijan je službo popolnoma pustil, sedaj gostuje pri drugih ljudeh. — Leta 1889. je bil hudo obolel, pa mu ni imel kdo postreči, tako je meni (pisalcu) sam pripovedoval. Rekel je: »Ako bi kaj denarja pri meni čutili, bilo bi že drugače, svet gre za denarjem«. Ko bi mogel, celemu svetu bi jo zatrobil: »Ako hočeš srečen biti, bodi v mladosti pameten in priden«.

Florijan rad pripoveduje dogodbice iz svojega življenja, toda ne samo za kratek čas, marveč za svarilen vzgled. Sedaj hodi od hiše do hiše in se pošteno preživlja: pehare plete, obroče zrezuje in posodo nabija, v jeseni pa tudi polhe lovi: v tej reči je mojster stare korenine. Meso polhovo rad jé, mast prodaja; pravi, da je dobra, »ako se živini zapira«, iz kožic pa dela polhovke. Na vinograd več ne misli, že zato ne, ker zdaj trtna uš veliko škodo dela. Florijan rad moli in Boga prosi, naj mu bode milostljiv zaradi grehov celega življenja; tudi še zato mu je žal, ker je bil dvakrat po lastni krivdi sv. mašo ob nedeljah zamudil, prvič v Zagorju pri rudarski veselici, drugič pa, ko je v nedeljo šel polhe lovit. Pri tej poslednji zamudi mu je vest hudo očitala nepokorščino do tretje božje

zapovedi, in s žalostnim srcem se je spominjal one rokovnjaške popevke:

Nedelje jutro pride,
Maše se »ofrujejo«,
Jaz pa po gmajnici hodim,
Kakor bi ne bil krisi-si-tijan.

Florijan hoče svoje življenje po krščansko končati, kar mu vsi iz srca želimo. On dela po starem svetopisemskem »receptu«: »V potu svojega obraza bodeš kruh jedel, dokler se v zemljo ne povrneš, iz katere si bil vzet«.

Erazem Tattenbach.

Žaloigra v petih dejanjih.

(Spisal Prokop.)

III. Dejanje.

1. prizor.

(Dvorana na Tattenbachovem gradu.)

Dr. Gallus.

Pozval me grof je k sebi. Kaj je neki?
Nerad pač čakam, naglo čas poteka.
Vse polno dela! Sam ne vem, kje naj
Pričnem, kje naj nehám. Nešteti je broj
Prikaznij, ki jih dan za dnem poraja,
Neštete spet porajajo se misli,
Človeštvu v prid živí naj človek, v srečo:
Tu razjasnjuh meglè prihodnjosti,
Pred zlo nakano svari ga usode,
Tu spet pomoč deli naj roka njemu,
Ki ga je že udarila nesreče
Železna pest. Otiraj mu solzé,
Telo mu bolno zdravi, zdravi dušo —
Pomagaj siromaku, bedniku! —
Koraki? — Čuj, njegova je stopinja!

2. prizor.

Dr. Gallus. Tattenbach.

Tattenbach.

Pozdravljen, cenjeni prijatelj moj! —
Vsaj mislim, da vas smem takó nazvati.

Gallus.

Pozdrav vam vračam, cenjeni gospod!
Krasí vas cvet ponižnosti, dobrote.

Prijatelj — oh! V življenju svojem sem
Imel dovolj priložnosti človeka
Strani spoznati dobre kakor zlé,
Ne trdim, da je prvih več od drugih:
Počiva v prséh nam obojih kal.
Saj ni med nami ga, ki bil bi angelj,
Ga tudi ni, ki bil povsem bi vrag.
Značaje hvali svet — a kaj so ti?
Kar svet je sam — le prazne, puhle pene.
Dokler priložnosti grešiti ni,
Ostal značaj bi pač še marsikdo.
A ko ponudi prilika se nam —
Skopnel je naš značaj, kot sneg skopní,
Ko ga zadene solnca žar pomladi.

Tattenbach.

Ne vem, moj dragi, kaj mi mislite
Povedati — — —

Gallus.

Le potrpite, prosim,
In dajte, da vam kratko vse povem.
Prijatelja značajnik more le
Značajnika imenovati. Ne?
In glejte torej — so prijatelji —
V besede pravem zmislu, redki kot
Značajji sami. Res, obupal bi,
Da pravega dobim, kot skoro sem —
Povem le vam — obupal, da bi kdaj

Ustvaril iz skrivnostnih sestavin
Zlató. —

Tattenbach.

Razumem vas — razumem dobro;
O tem drugóč se pomeniva rajša,
Ko boljša bode prilika od te.
A danes želel sem poprašat vas,
Kakó mi kažejo na nebu zvezde —
In kaj mi je usoda odločila.

Gallus.

Kot sreča naša, take zvezde so.
Brezmerno, nepoznano in nestalno
Življenje je njihovo na obnebjú.
Že tisočletja z bleskom rišejo
Podobe naših sreč na nebni svod;
Prečul sem zadnjo noč, podpiral glavo,
Ugibal srečo vam iz potov zvezd.
Nikakor vam usoda ni nemila,
In sreča vabi vas v zavezni krog.
Res, v grozni luči Mars se je žaril,
A svit ga Venerin je presijal.
Kri bode tekla — mnogo pač bo ran:
A vi ne omahujte, grof! Saj stvar,
Katero branite, je dobra, prava:
Slobóda drage domovine naše.
Naprej, naprej — koraka ne nazaj!
Mladeníč še sem čital v starih knjigah
Prorokovanje to, da pride ura,
Ko bode narod naš, kar ga sovražnih
Navalov moč na jug, na sever je —
Kot ovce plahe volkov trop po-
žrešni —
Nemilo razkropila, spet zjedini se,
Zjedini se pod svojim poglavarjem.
Takrat ne bo več tlačila nas pest
Brezsrčnih gospodarjev, ne žulili
Več naših medlih rôk — verig okovi.
Kakó takrat je bilo, ko naš narod
Jasnejše dneve je od teh imel?
Takó se zopet čas povrne nam,
Ko zorno-zlata vzide nam prostost.
In kaj mi pravi, da baš vi, gospod,
Rešitelj ste rojeni naš, da zdaj
Je čas, ko mora se zgoditi to?

Tattenbach.

Presrčna hvala vam za te besede:
Navdale z novo nado so srcé,
Vendar zgodi li res se vse takó?

Gallus.

Da, človek laže, toda stvarstvo ne.
Ne! v zvezdah ni laži — laži so v nas.
Saj vaša zvezda jasna je ostala,
Ko so drvile megle se okrog,
Da prava bi vam pota le kazala!

3. prizor.

Tattenbach. Dr. Gallus. Pisar.

Pisar

(bil je med tem polagoma odzadej stopil v dvorano.)
Ohó, lej tu, kot pravila mi slutnja!
Kako zaupna sta! No, prav, da vidim!
A čas je, da prekrižam mu nakane.
(Bliža se grofu.)

Tattenbach.

Kaj — ti si tukaj? Kaj bi rad, povej!

Pisar.

Iskal sem vas; povedali so mi,
Da ta zločinec — —

Tattenbach.

Kaj? Sem prav razumel?
Zločinca zoveš, o katerem veš,
Da cenim ga in da ga ljubim jaz?

Gallus.

Moj Bog! — pozabil sem, sedaj pre-
pozno —
Bojim se — bode. Prosim vas gospod ...

Tattenbach.

I kaj je neki? No, govori, Weiler!

Pisar.

Težkó mi je resnico govoriti,
Težko i vam jo bode slišati,
Jednako nožu seže vam v srcé.
A vi ste mož! Zdravilo grenko je!
A da bolnik okreva — mora je
Izpiti. Zdaj pak poslušajte me! — —

Gallus.

Gospod, slušajte, kar vam jaz povem!

Tattenbach.

Kdo naj tolmači to si govorjenje,
Vedenje vajino je dnes uganka.
(Pisarju.) Ker si začel, končaj še pripovest!

Pisar.

Ko ste odšli z ljudmi na veselico,
Ostala sama spodaj je pred gradom
Gospa grofica; — no — zakaj, ne vem.
Ko sem se spet povračal v grad zvečer,
Zagledam pred grofico na kolenih —
Zares, prav smešen bil je ta prizor —
Tega človeka. —

Gallus.

Stoj, prokleti pes!

Odšel si včeraj kazni, prejmi danes,
Kar davno si zaslužil že! — (potegne meč,
Tattenbach ga ustavi.)

Tattenbach.

Takó,

Moj dragi doktor Gallus, je zaman
Nedolžnost pričati. Mirujte zdaj!

Gallus (bi rad govoril, a ne more radi vznurjenosti).

Pisar.

Lahko bi bil vse to na skrivnem, grof,
V oči že prej razkril, pa hotel sem
Tako mu sneti krinko raz obraz.

Gallus.

Bog večni mi je priča, da je laž,
Kar je ta pes govoril. Čujte me!
On je, ki je grofici svojo strast
Razkril, in ga je zavrnila — ona.
Dobil sem ga — in zdaj tají lažnik,
In meče blato v mene in grofico.
Povedal bi vam včeraj lahko že,
A nisem hotel radosti kaliti.

Pisar.

O smešno! Kaj? Da, da! Odgnati me,
To gre po glavi mu. Gospod, še vas
V oblast bi spravil svojo rad: pazíte!

Gallus.

V oblast bi spravil rad? Kdo, kakor ti?
Dovolj mi znana tvoja je lokavost,
Kako razpel si mreže nad nas vse.

Gospodu lizati se znaš lažnivo,
Gospó pa premotiti bi si želel.
A mene streti v prah — to te skelí.
In kmeta našega bi ti zatrl,
In rod Slovencev — trn ti biva v pèti.
Ni res li, da groziš se grofu še,
Ker kmetu je pravičen ter ga ljubi.
Ni res li, da tiščiš le z nemštvom kmete,
Domač pa naš sovražiš jezik ljuto?
Še grofu ne odpuščaš, da domače
Kramlja s kmetičem, kot bi bil rojak.
Tak mož si ti. Poznam te kakor sebe.
Naj čuje najin gospodar vse to
In sodi naj med tabo in med mano.

Pisar (peneč se od jeze).

Ti drzneš — kmečka para — to se reči?
No, pride čas in druga bode pela.
In če gospóda stokrat pridobiš,
Sijalo nam bo solnce s severa,
In Nemcu klanjal bo se vsak Slovan.
Da, bode se, to vam povem — na vek.

Tattenbach.

Dovolj prepira! Kaj se vtikata
V stvarí, ki niso še za vaju zrele.
Da vidim vsaj, kaj bilo je, gospa
Naj pride sama sem (pozvoni slugi) temo
razgnat.

Gallus.

O dragi grof! Nevredna sva midva,
Da z nama bi grofica se sodila.
Kar rekel sem, je res. Prenežna je,
Da to bi je vprašanje ne žalilo.

Tattenbach (razjarjen).

Kaj kómu mar? Kdo sme tako veleti?

Pisar.

Saj pravil sem, gospod! Da, da: dvojica!

Tattenbach.

A vendar — stoj! — premislim to si
stvar.

(Prišedšemu slugi.)

Naznani koj soprogi milostni,
Da ž njo želim o nečem govoriti,
Naj dovoli, da pridem kmalu k njej.

(Sluga odide).

A ti moj tajnik, daj, da posel važni
Opraviš dnes pri znancih ogerskih.
Pojezdi k Zrinjskemu s tem pismom-le,
Ki si je oni dan napisal mi.
Odgovor pač dobiš, sicer — vse jedno.
A zveš, kako razvija ta se stvar.
Odidi précej tje! Pozdrav sporoči!

Pisar.

Takoj gospod, le bolje se oblečem.
Zdravstvujte, a vražarja zapodite! (Odide.)

4. prizor.

Tattenbach. Gallus.

Tattenbach.

Neumna zdi se mi ta stvar za vas;
Kako je pač prišlo do teh beséd?

Gallus.

Verjemite, gospod, da sem nedolžen.
Nasprotno res je: on je tisto storil,
Kar ravno je lagal pisar o meni.
I meni čudna ta se zdi namera,
Čemu gospó predobro bi vznemirjal;
Pa zlobnež sam najbolje vé, zakaj.
Varujte, grof, človeka tega se,
Kot kača vas objemlje in ovija,
Da vas upiči in konča enkrat,
Na vašem truplu pa zalego znese.
Pa čujte, kaj je to: pred gradom krik je.

Tattenbach.

I jaz sem čul. Poglejva, kaj je neki!
(Gresta k oknu gledat).

Pisar razvnet s ciganom se prepira,
Ciganka tam ob strani pa pomaga
Ciganu krepko z ostrim pač jezikom.
Sedaj odganja ja, preteč z udarci.
Rokó vihti. Neljuba sta mu, zdi se.
A jaz pogledam sam, kaj to pomeni.
(Odide.)

5. prizor.

Gallus sam.

Čemu sem tu? Kam jadra moja ladja?
»Priatelj« bil sem prej, in zdaj — očrnjen!

Verjame-li mu grof budalost tako?
Zares! Nesramen bodi bolj ko drzen,
Veljavo s tem pri mnogih si dobiš.
Kaj sodi svet poštenost in značajnost!
Saj črn je sam in črno gleda vse.
Čemu sem tu? In jaz? Li res je vse,
Kar pravil sem o znamenjih zvezdâ?
Pač videti sem hotel njega srečo,
In videl sem v zvezdâ jo vseh podobah.
A če pravičen in resničen sem —
Priznati moram sam, da ni izvestna
Prerokba moja ta. Le sklepov moč —
Le ta človeku je vse sreče zvezda.
A grof? Kako nestalen je, mehak!
Vsak vetrič nagne ga lahko na stran,
Vihar pa strl ga bo v ničeven prah.
Kaj čakam tu? Nekdo prihaja — stoj!
(Ko hoče oditi, vstopi gospa.)

6. prizor.

Gallus. Grofica.

Grofica.

Sami ste tu? Kje je gospod soprog?
Že čakam ga, sporočil je, da pride.

Gallus.

Poprej-le tu je bil, in skoro spet
Bo tu. Neznatno stvar je gledat šel
Pred grad. A kaj vam je, gospa častita?
Pobiti ste, obraz vam tuga senči.

Grofica.

Umeti ni težkó, da srd sinočni
Zajedel se je v lice, strah pa begal
Duha mi je po noči v hudih sanjah.
Kot pred viharjem zrak težko se vlega
Na prsi ti in tlači glavo mračno,
Tako me strah teži, srce mi stiska.
Ne vem, od kod prišlo je to, a slutnja
Ne dá odgnati se, da zlo nam žuga.
In grof — kako drugačen je kot nekdej!
Odvрни, Bog, nevarnost vso od nas!

Gallus.

Morda pa srečo nam to oznanjuje:
Nesreče — sreče znamenja so ista.
Pa že prihaja — glasno govoreč.

7. Prizor.

Tattenbach. Grofica. Gallus. Cigan. Ciganka.*Tattenbach.*

Kaj tukaj ste, gospa? V ugodni družbi!

Grofica.

Soprog moj dragi! Vas čakala sem.

Tattenbach.

Nikar ne žali naj to spremstvo vas!
 Pritožbo njiju čul sem ravnokar,
 Na mojih tleh cigan imej pravico.
 Krivico pa kaznuj mi roka ta!
 Povejta enkrat še mi svojo tožbo!

Cigan.

To sestra moja je: pové naj sama.

Ciganka (tožno zroč pred-se, poje):

Oj beli mož, oj sladki mož
 Natrgal rad bi lepih rož, —
 Oj lepih rož.

Tam, glej, že krasen trga cvet,
 Rodil ga daljni Indski svet, —
 Oj Indski svet.

Pa zvene v rokah cvet duhteč,
 In vrže sladki mož ga preč, —
 Oj vrže preč.

Tattenbach.

Do srca spev mi sega ta, deklé:
 Povej, hudo kdo tebi storil je?
 (Ciganka molčé zre v tla).

Cigan.

Pisar je vaš, o grof, mi sestro zmotil,
 Sedaj pa brani se plačati zlate.
 Pri nas pa taka je ciganih pravda,
 Da biti mora naš, kdor nam se druží,
 Če ne, dragó naj z zlatom se odkupi.

Tattenbach.

Peklenski Weiler ta! Kaj naj storim?
 Poslal sem zdaj po važnih ga opravkih.

Cigan.

Odgнал bi naju rad in s hlapci tiral,
 Da niste vi ob času prišli, grof.

Tattenbach.

Ne bojta se, i vama pravda bo.
 Res lepo sestrico imaš, cigan.
 Le škoda, da — —

Cigan.

Gospod, kaj mislite?

Tattenbach.

Nič, nič! Dovolj za zdaj. Pozneje pridi!
 In vi, moj Galle, vedite ja ven.
 (Gallus odvede tiho cigana in ciganko).

8. prizor.

Tattenbach. Grofica.*Tattenbach.*

Preveč skrbi, da ste me tu iskali,
 Jaz sam namenjen bil sem k vam poprej.
 Pisar nad lečnika je krivdo zvrnil,
 Da čast vam dolžno je nesramno kratil.
 Enake krivde ta dolži pisarja.
 Povejte mi resnice jedro vi!

Grofica.

Soprog moj dragi, oh, težko je reči,
 Neznosne te stvari kako težé me.
 Pisar zares mi včeraj je govoril,
 Kot zvita kača, da svoj plen omami.

Tattenbach.

In Gallus?

Grofica.

On pregnal je Weilerja.
 Zato oba za meče sta zgrabila,
 A jaz pomirila sem ja za časa.

Tattenbach.

Kdo naj ume vse to? Kaj hoče neki?

Grofica.

O moj Erazem! Bojte se človeka!
 Zakaj svari takó pred njim me slutnja?
 In ker že govorim, povém vam vse.
 Skrbij pekočih roj preganja mir
 Srca mi, žge me noč in dan kot ogenj.
 Odkar ste z Ogri se sklenili v zvezo,
 Odkar s pisarjem delate posvete,
 Odkar vsak dan poslanec se oglašá:

Moči nesrečne vladati so jele.

O moj Erazem (bliža se mu proseč), kje so
prejšnja leta?

O da vrnil bi se prejšnji dnevi!
Pustite Ogrov zvitih zle nakane!
Saj smo mogočni, smo bogati, srečni.
Za srečo meni vas samo je treba.
Erazem, tu soprogo nate zvesto,
In dete drago naj ima očeta.

Tattenbach.

Kot nož me režejo besede vaše,
A prazen vaš je strah. Saj le pravico
Zahtevam jaz za-sè s pravičnim sred-
stvom.

In če dobim — saj vam dobim in sinu,
Da, da — očeta bo slavil sin-knez.

Grofica.

Nikar, nikar! Odtegnite se hitro,
Dokler prepozno ni. Pisar pa naj
Odide, naj velja vas tudi grad.

Tattenbach.

Ne morem, on vse vé, ker sam je pisal.
(Stranska vrata se odpró vstopi Mirko in hiti proti
grofici.)

9. prizor.

Tattenbach. Grofica. Mirko.

Mirko.

Oj mama, glejte, ata so hudí!
Že spet odidejo od nas, kaj ne?
Saj nimajo me radi, kakor vi.

Tattenbach.

Kako boli me to! Otrok moj dragi,
Kdo pravi, da te nimam rad, moj Mirko?

Mirko.

Ker ste hudí in nisem nič naredil.

Tattenbach (prime dečka za roke, ga dvigne in
poljubi.)

Ti pač ne veš, moj Mirko, da te ljubim.
Zares, tu notri v srcu kal najlepša —
Do tebe je ljubezen, moj otrok.
A kaj! skrbi, načrti — to prerašča
Kot gosto trnje ono nežno kal.

Grofica.

Erazem! žena prosi vas in dete:
Pustite zveze vse! Za dom skrbèč
Imetja mirno pridobimo častno,
Gradov pomnožimo število trdnih,
Podložnikom naj v miru sreča cvete.

Tattenbach.

Ne vem. Prepozno je. Pisarja pa,
Če morem, odpustim.

Sluga (vstopivši).

Hrvaški sel

Došel je zdaj. Tu vam donaša pismo.
(Odide.)

Tattenbach (odpre in čita.)

Gorjé! Tak ni bil moj namen nikdar.
Že bojna tromba kliče — v brambo ne,
Kot mislil sem, — ne nad sovražnika,
Marveč — nad vlado dunajsko, cesarsko.
(Molcé stojita Tattenbach in grofica. Zastor pade.)

Sen in up.

Z sna oko zbudi se,
Kot žarek blisne,
Na večer človek težko
Oči zatisne.

Tako v obup iz upa
Nenadno pade,
A težko spet se vsniva
V poprejšnje nade.

A. M.

Človeška srca.

(Povest. — Spisal Jos. Krasjanin.)

I.

VJelenovem so ljudje na cvetno nedeljo hiteli v lično cerkev, da bi ne zamudili sv. obredov. Zdelo se je, kakor da bi hitelo pobožno, nepokvarjeno slovensko ljudstvo — kot nekdanj izraelsko v Jeruzalemu — obsipat pot Zveličarju z živim cvetjem in stlat mu pod noge oljkinih mladik. Prav v trgu Jelenovem se nam kaže velekrasen prizor. Trg je namreč blizu jadranskega morja, kjer je mnogo oljk, in celo pročelje cerkveno je kar prepleteno z oljkinim vejevjem. Oljka nam je tešilno znamenje, ker slavi zmago nebeškega Kralja.

V Jelenovem je bilo ljudstvo res pobožno. Vzrok temu je bil izvrstni dušni pastir, ki je razumno vodil svojo duhovno čedo. V cerkev so mu ljudje hodili kakor ovce k ljubljenu pastirju, ki jim soli na tla potresa. Župnik je gojil v cerkvi umetnost in skrbel za snažnost. Tu si videl lepe kipe, tam je oko uzrlo krasne slike, uho je poslušalo prekrasno glasbo starih skladateljev, ki so zajemali svoje angeljske harmonije iz premišljevanja vzvišenih verskih skrivnostij. Zato so se v taki hiši božji srca rada odpirala besedam sv. blagovestja.

Vsemogočni je pa razsipal svoj blagoslov nad Jelenovce. Ako bi bil gledal to ljudstvo, zdelo bi se ti bilo srečno in tudi sam bi se bil čutil srečnega med njim. Ako bi zrl tako krepke, krasne postave obojega spola, moral bi sklepati na dušno lepoto, ker duša je oblika telesa. Po lepoti pa se nam javi

Bog, ker prava lepota je odsev božje lepote. Bog je neskončno lep in zato vir vse lepote. Odsev njegove lepote je stvarstvo, in to spoznavamo s čutili in razumom. Potemtakem je lepota krasnega istinitega obličja, ali na sliki, lepota krasne skladbe — odsev in blesk nebeške lepote, zato moramo biti za-njo Stvarniku hvaležni.

Slovesnost v cerkvi je dokončana. Ljudje se razhajajo vsak na svoj dom. Tu se nam razvija prekrasna noša tržaških okoličanov slovenskih. Moške narodne noše je malo več videti. Le tu in tam plahtajo kakemu starcu starodavne hlače »na zvon« krog modrih nogovic. Tem zanimivejša je ženska obleka. Na glavi se leskeče v solnčnem svitu peča bela ko sneg, kakor bi tekmovala z dragoceno svileno ruto okoli vratú. Ne prezrimo bogate zlatnine, ki visi po prsih, niti modrega krila z rudečim podšivom!

Med ljudstvom opažamo dve suhi postavi, ki ponosno korakata proti bogati hiši. Osebi sta dr. Gaber, zdravnik, in dijak Anton Knez. Za njima ponosno stopa oče Knez, bogat trgovec, z veleposestnikom Vencem, svojim prijateljem.

»Gospod doktor! kam pa greste?« ogovori Knez zdravnika, ki je že odhajal izpred Knezove hiše. »Počastite nas danes in pridite k obedu! Saj je že poldne«.

»Venčev, vi greste tudi k nam, kaj ne?« vabil je Knez še posestnika Venca na obed.

»Dobro, če vam je drago, pa pojdimo!« nasmehlja se zdravnik. »Kaj sem hotel reči, oče Knez — vi bi morali gospoda Antona poslati kam v kopeli. Vidite! V osmi šoli imajo veliko posla, človek mora cele litre olja požgati po noči. Potem seveda mora dijak biti izpit in bled, kakor da bi vstal iz groba. To ne pospešuje zdravja. Prej je bil gospod Anton rudeč, močan ko hrastov les; sedaj pa je, skoro bi dejal, le senca samega sebe. Torej, ako hočete poslušati moj svet, pošljite gospoda v počitnicah n. pr. v Gleichenberg, ali kamor vam je drago!«

Anton je rad poslušal govorečega zdravnika, toda vzrok oslabelosti si je drugače razlagal. Žgali so olje v mestu, toda ne pri knjigah, temveč pri igri.

»Vse je gola resnica, gospod doktor, kar govorite«, odgovarjal je Knez zdravniku. »Toda denar, denar, vidite! Vse veliko stane. Da, da, naj le poskusi, kdor more, potem bode videl, kaj stane sin v mestu. V kopeli pa ne pojde. Naj hodi tukaj le doli v morje jedno uro! Jaz sem mu rekel sto- in stokrat, toda ako neče, kdo mu more kaj? Saj ne govorim za svoje zdravje, govorim, kar bi njemu koristilo. Ne, ne, gospod doktor! Še tako se bojim, da pridemo na golo in nago, ako bode Anton tako na bogato hotel živeti. Pomislite, da bi mu moral v kopeli pošiljati na ubogo 15 goldinarjev vsak teden. Kam pojdem po-nje?«

Tako je govoril Knez, ki je imel nad sto tisoč goldinarjev, kateremu se je vse uklanjalo kakor Bogu. Knez je bil bogat trgovec in je oskrboval jestivno blago. Daleč na okoli ni mu bilo enakega skopuha. Poleg tega je bil jako častilakomen in napuhnen. Časi pa je moral skopost zatajiti, da bi ne oškodil svoje časti v javnosti. Sinu v mesto

je pošiljal, kolikor je zahteval. Njegova hči pa, Alojzija, angelj in biser cele vasi, je hodila skoro bolj revno oblečena v cerkev, nego dekleta preprostih dninarjev. Knez je bil praktičen mož na vsako stran. Dr. Gabra je vabil časi na obed, ker mu v hiši ni ničesa računil za zdravniško pomoč. Knez je bil nadalje župan, katerega so volili skoro vsi kmetje razven Venca. Nekateri sosedeje so bili namreč Knezu dolžni, nekateri pa so si mislili, da bi mogli kdaj rabiti njegovo posojilo. Venec pa, prvi občinski svetovalec, je imel veliko veljavo in vsakikrat je mrmral o taki zavisni volitvi. Da bi Knez še njega spravil na svojo stran, vabil ga je vedno k slovesnim obedom.

Pri obedu je stregla domača hči Alojzija.

»No, Lojzika!« klical je oče hčer po obedu, »sedaj pa lahko prisedeš k nam, in naj pride še mati!«

»Hvala, oče, imava še mnogo dela v kuhinji«, odvrne hči in gre iz sobe. Oče je namreč hotel, da bi se nekoliko natančneje seznanila z dr. Gabrom, ki si jo je želel za nevesto. Toda njegov značaj ji ni bil všeč. Oče bi jo bil rad dal njemu zato, ker je doktorju dovolj nesla služba in bi ne zahteval dote od hiše. Vsaj tako je zatrjeval Knezu.

Kmalu potem se je praznovala velika noč. Vstajenje je bilo v Jelenovem veliko nedeljo ob peti uri. Kako je odmevala aleluja v srcih vernikov! Slovesni glas orgel, streljanje in zvonjenje je vabilo grešnike k vstajenju. Knezo-vega Antona je tudi ganila slovesnost, toda nekaj mu je očitalo, da se ne more veseliti kakor preprosto ljudstvo. V mestu je zabredel v nevero in posvetnost. Pravo veselje pa uživa le čisto srce. Srca vernikov so vstajala, njegovo pa se je pogrezalo v gorjé, ker je bilo

brez vere, brez Boga. Vse je hitelo v cerkev, on pa se je vlekel pri slovesnem sprevedu počasno kakor megla, brez zanimanja in veselja. Vendar mu vest ni bila mirna.

Bilo je mesec dnij pozneje. Pri Venčevih so ravno vstali. Venec je odpiral okno, pod katerim je v leskovju slavček drobil svoje pesmice. Vonjivi majni cvet, poln poezije in sladkosti, je vabil v prirodo občudovat delo Stvarnikovo ter skoro silil človeka k hvalečnosti do vsemogočnega Boga in k češčenju deviške Božje Matere. Zato so ljudje z radostjo obiskovali Šmarnice in prejeli sv. zakramente.

Venec pride v hišo ter se vsede k zajutrku, katerega mu je prinesla gospodinja, že druga soproga. Od prve je imel dvajsetletnega sina Janeza in dve mlajši deklici Reziko in Polonico.

»Kam je šel Janez?« vpraša soprogo.

»Zopet k izpovedi, saj ga ni v hišo. Drugače se mi takoj vsede za kót in ničesa ne dela, dokler nima polne skleda na kolenih.«

»Molči no, saj ni res! Prav priden mladenič je, da malo takih.«

Mačeha je vedno po strani gledala otroke umrle soproge. Posebno mnogokrat se je sprla z Janezom, ki ji ni mogel molčati, ako je zagovarjal pravico. Tako je. Neki ruski pisatelj pravi, da smrt neče namestnika; mi pa rečemo, da mati ga nima. Kdo nadomesti otroku mater? Nikdo.

Kmalu pride Janez domov.

»No, ali si prišel? Vendar enkrat! Toda ne vsedi se mi takoj na ognjišče! Počakaj, nisem še skuhala!« ogovori ga mačeha.

»Čemu me zbadate, mati! Ali bode vedno iz vas sam goli prepir? Ako niste skuhali, pa bodete. Saj rad počakam, dela je dovolj.«

Mačehi ni bilo nič prav po vseči, da ji tako odgovarja Janez. Pripravljeno je imela celo ploho psovk, da bi jih vsula nanj, ako bi ji odvrnil kaj ostrega. Ni mu mogla kaj. »Kaj pa mu je danes!« misli si sama pri sebi. »Drugekrati ga je polna hiša in niti jedne mi ne zamolči. A, saj res! danes je bil pri sv. obhajilu. No, zato je nekoliko bolj pameten. Da, da, saj bodem morala še sama iti . . . Janez pojdi, pojdi! Hladí se že. Pojdi, ker potem morata na polje!«

Onega popoldne je bilo pri Knezovih skoro vse tiho v hiši. V prodajalnici je pomočnik dremal, ker ni dohajalo mnogo kupovalcev. Le iz notranje sobe se je slišalo žalujoče govorjenje in ihtenje.

V sobi je sedela domača gospa, mati Antonova; njej nasproti je sedel sin in se leno opiral ob mizo. Obraz mu je bil nekako srdit, znamenje, da je slabe volje.

Mati, ženska plemenite duše, je bila hči bogatega soseda. Zaročili so jo s trgovcem Knezom, ki je pa ni ljubil, kakor je kazal od začetka. Snubil jo je radi denarja. Bila je žrtva bogastva.

»Anton«, govorila je mati sinu, »povej mi, kako je to, da si se tako grozno izpremenil v teh dveh letih? Ti si tako mehke duše, vsakdo te lahko zavêde! O, zakaj nisi kakor Lojzika! Ti si se vrgel prav po očetu. Povej mi, kdaj opraviš velikonočno izpoved?«

»Mati, saj sem vam rekel, da mi molčite o Lojziki in izpovedi. Mislíte-li, da pojdem v samostan? Hm! Izpoved! Ko bi vi vedeli, kaj sem čital in čitam v onih-le knjigah, mislili bi drugače. K izpovedi gre, kdor ima grehe. A saj je še čas. Bodem že šel. Kaj me vedno nadlegujete!«

»Nadlegujem te in te bodem nadlegovala. Ti si moj sin. Še pet dnij ti dam odloga. Potem mi ne hodi več pod mojo streho, ako me ne slušaš! Povej mi vendar, kje si se naučil takih naukov, po katerih se ti je pristudila izpoved, in kaj vedno le bereš v onih-le knjigah? Kje imaš zlato uro, katero sem ti kupila lani? Anton, ti igraš in popivaš. Anton, ako me spraviš pred časom pod zemljo, ne bodeš srečen. Jaz hočem vedeti, kake knjige čitaš. Glej! te-le vzamem in takoj nesem župniku pokazat.« Mati vstane in pobere nekaj knjig na mizi.

Anton, nekoliko vinjen, hoče ji knjige izpuliti iz rôk.

»Mati, ne srdite me, drugače me bode te poznali, kdo sem. Mislite, da sem zato hodil v šolo, da bi me strahovala vsaka klepetulja? Denite knjige, kjer so bile, ali . . .« in Anton vzdigne roko, zamahne . . . Toda materina bleda postava se dvigne pred njim mnogo višja nego navadno, kakor nadzemski duh, žugajoč s prstom in prerokovalnim očesom.

Antonu omahneta roka in glava. Trenotek je vladala tišina. Sinova postava je bila nepremična, trda, ledena. Gromadili so se v njegovi duši spomini

vseh zaslug in dobrot njegove preljube matere, katero je v mladosti ljubil po otroško, a sedaj hotel udariti.

Materina okamenelost pa se je kmalu stopila v potok najgrenkejših solzâ. Materine solze, kako moč imate do otrokovega srca! Vi je ogrejete, če tudi je mrzlo ko led. Res, gorjé sinu, ki povzroči materine solze. To je velik zločin proti naravi sami, ker sin je kos materinega bitja. Vendar le tecite, solze materine! Saj ste grenko-sladke, ker po vas se izliva iz srca materinega očitanje in ljubezen.

V Antonu so oživela otroška čustva. Najraje bi bil pokleknil pred mater in točil solze na njene roke. Toda bilo ga je sram in šel je ven.

V cerkvi so bile o mraku Šmarnice. Antonu se je nekaj gnetlo v prsih in ga vleklo v cerkev. Ugajala mu je ganljiva in preprosta slovesnost. Posebno pa ga je zbadala v srce ljubezen prostega ljudstva do angeljske Kraljice, h kateri je kar sililo, kakor dete k svoji materi. Na koru so dekleta in njegova sestra Alojzija pela prekrasni koral: »Vsa prelepa si Marija«. Pri besedah pa: »Ti besednica grešnikov!« je Antonu šele pridrla solza na lice — pred duhovno materjo namestu telesne . . .

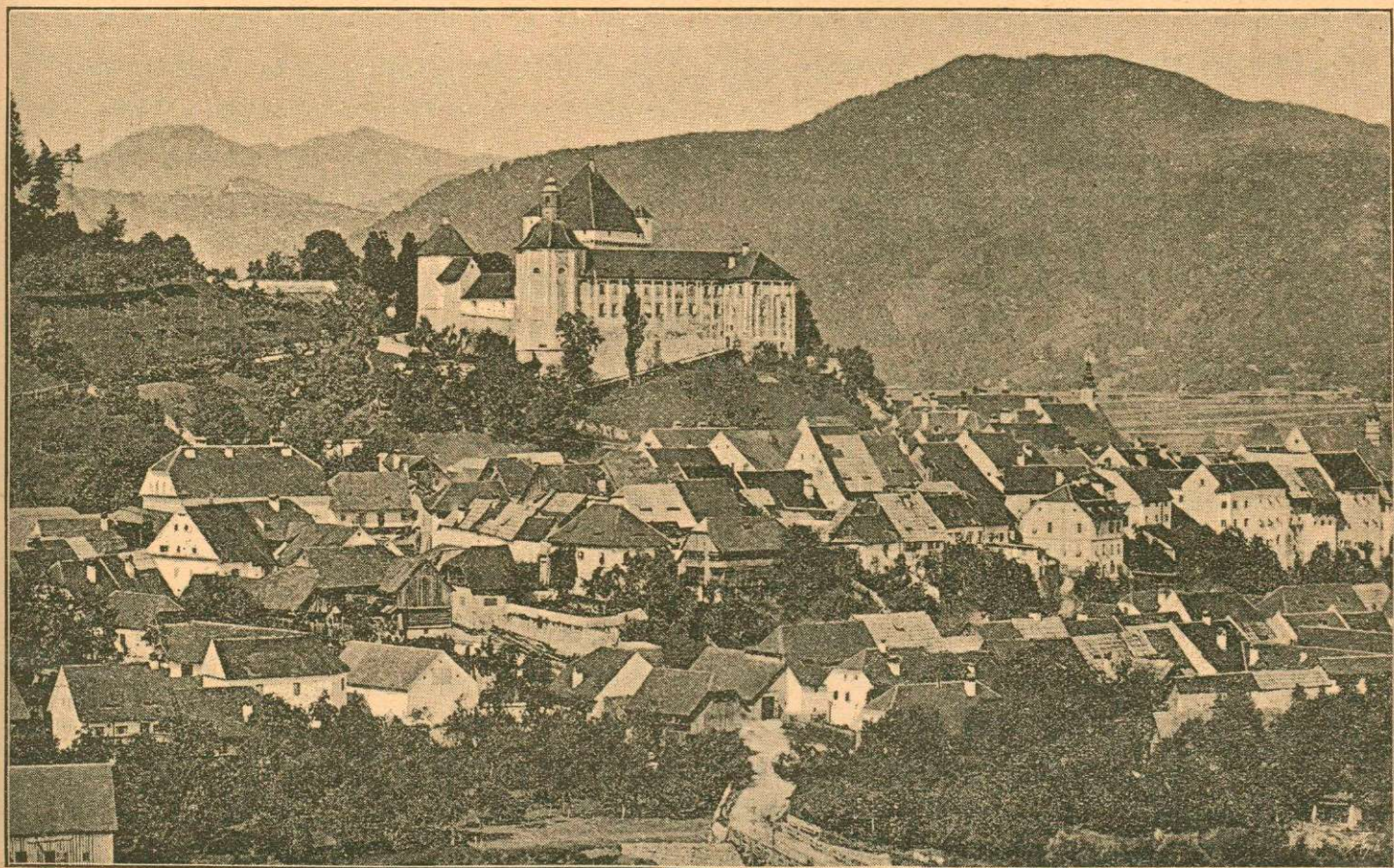
Pepel in spomin.

Na polju ôgenj se svetli,
Trepeče kvišku živ, vesel . . .
A veter dahne — plam ugasne,
Po tleh se razprši pepel.

Ugasnil bodem tudi jaz,
Ko bode smrti dih zavél:
Od róda, od svetá pozabljen,
Jaz ôgenj — moj spomin pepel.

A. M.

Škofja Loka.

(Spisal A. Koblar.)

Biserom gorenjske strani se po pravici sme prištevati idilsko ležeče mesto Škofja Loka, katero nam kaže slika na čelu tega spisa. Brez vzroka ne vabi tujcev, da hodijo v poletnem času občudovat krasoto divne okolice in zastonj ne slôve ime Loka še daleč čez meje deželne. Res ne srečavaš todi okoli sedaj več mož v stari, izvirni noši : na glavi velik klobuk, čez pleča kratko višnjevasto suknjico, spredaj škrlatni telovnik s srebrnimi gumbi v dolgi vrsti, škornje čez kolena in jirhaste hlače ; izginile so tudi ženske peče in pisani »modrci«, a dobro se je še ohranila prvotna značajnost, bogoljubnost in priljudnost ljudstva, ostala pa tudi od neba blagoslovljena lepota kraja. Da pritrdiš mojim besedam, izvôli, dragi čitatelj! stopiti na grad, ki sloni

v sredi griča kakor mogočna krona nad loškim mestom, in ozri se skozi grajsko okno na okrog! Razgrne se pred teboj slika tako živa, da te nehoté prijetno iznenadi in da jo rad občuduješ.

Pred nami leži »pisana Loka« s ponosnim zvonikom župne cerkve. Po obeh straneh gričevega podnožja pa drvi izmed gozdnatih gorâ bistra Sovra svoje svetlozelene in belo se peneče valove, na desni iz poljanske in na levi iz selške doline. Ko sta se združili obe stremeni pod mestom, vije se že precej močna reka, obrobljena z gostim grmičevjem, med zelenimi travniki skrivnostno proti Medvodam v mater Savo. Izmed smrečja na bližnjem Hribcu dviga bela cerkvica sv. Križa svojo glavico, kakor bi bila vedno čuječa stražarica nad puštalskim gradom, počivajočim v njenem vznožju.

Več se ne pozna obširnemu gosposkemu poslopju, da je nekdanj na njega mestu stal le grajski hlev (Burgstall). Med rodovitnim poljem in sadnim drevjem so posejane vasi: Suha, Hosta, Draga itd. Lepa izprememba gričev in dolin, po katerih žubore bistri studenci in se vijejo bele ceste, dela okolico romantično in podobo polno življenja. Od daleč se zasliši žvižganje vlaka, ki je pripihal na pol ure oddaljeno postajo tratarsko. Na levi pod hribovjem ljubeznivo pozdravljata častitljivi cerkvi, starološka in cerngrobska,¹⁾ obdani od mnogih dolgih selišč, raztezajočih se gori do starodavnega Kranja. Obširno in slavno sorsko polje na njih desnici te zaziblje v sanje in zdi se ti, da vidiš ondi premikati se mogočne vojne čete, o katerih govori pripovedka, da so nekdanj na tem polju bile krvave bitke z našimi predniki. Skoro že verjameš ljudski pravljici, ki zatrjuje, da bode na sorskem polju, kjer raste smreka s sedmero vrhovi, enkrat še devet kraljev trčilo v strašnem boju. Stari, beloglavi velikani Karavank, podpirajoči v ozadju te planjave sinje nebo, bodo gotovo tudi takrat mirno in brezčutno gledali grozovito klanje, kakor so bili že tolikrat néme priče veselim in žalostnim dogodkom, ki so se jim vršili pred nogami v minulih stoletjih.

Loka je dobila ime po svoji legi, pridevek Škofja Loka pa od brizinških škofov z Bavarskega, kateri so bili od l. 973.—1803. lastniki mesta in okolice. Cesar Oton Veliki je bil namreč podaril l. 973. škofu Abrahamu loški okraj in cesar Henrik Sveti je leta 1002. škofu Gotschalku z lepim darom pomnožil posestvo. — Imeli so brizinški škofje, sezidavši sedanji grad, v Loki svojega

¹⁾ Sliki obeh cerkvâ objavi »Dom in Svet«
Uredn.

glavarja, ki je vladal v njih imenu kakor kak knez vse grajščinstvo, to je mesto in okrog njega skoro 200 vasij od Idrije do Radovljice. Sprva so škofje volili za glavarje kranjske plemiče, pozneje so pa nastavljali svoje bavarske rojake. Glavar ni bil samo škofov upravnik, ampak tudi sodnik podložnikom. Že l. 1257. so si pridobili škofje od oglejskega patrijarha in l. 1274. od češkega kralja Otokarja II. za loški okraj deželnosodno oblast in pravico krvave sodbe. O tem priča poleg listin sedaj še ime »pri krvavem znamenju« ob poti med mestom in Faro.

Škofje niso zastonj dali imena mestu. Zgodaj se je Škofja Loka razvila in razširila z njih pomočjo. Slovelo je nekdanj loško platnarstvo in tkalstvo, kakor tudi kupčija. Dokler nij zacvetel Trst, šla je glavna trgovska pot od severa v obljudena laška mesta na Loko. Poskrbeli so škofje tudi za razvitek obrta, posebno železarstva. In zapuščeno ni ostalo mesto gledé na dobrodelne zavode in bogoljubne ustanove. Radovljiški župnik Nikolaj Škofic je bil leta 1547. utemeljil v Loki hospital za ubožce. Da je bilo mesto varno pred sovražniki, obdal je je škof Bertold v začetku 14. veka z zidovjem, ki je stalo do konca preteklega stoletja. Imenitneja poslopja v mestu si hočemo pozneje ogledati bolj na drobno. Omenimo naj le, da šteje mesto sedaj okrog 2300 prebivalcev in 240 hiš.

Gotovo bi stala Loka danes še mogočnejša, ko bi je ne bili uničevali hudi požari. Ob času vojske s cesarjem Friderikom IV. je l. 1456. bojeviti Vitovec, vodja Celjanov, Loko premagal, oropal in požgal do tal vse, kar je ostalo od pogorišča prejšnjega leta. Zgorele so tudi cerkve in nunski samostan Na kresni dan leta 1660. je zopet grozen

požar končal vse mesto in l. 1698. na spodnjem trgu, poprej že »Novi Trg« zvanem, 50 hiš.

Večkrat je prišel kak brizinški škof za nekaj časa prebivat na loški grad. Zapisanih ima vsled tega Loka o teh škofih dvoje tragičnih dogodkov v svojih letopisih. Škof Leopold (1378—1381) je dal sezidati pod mestom čez selško Sovro nov kamenit most, ki še danes stoji in je občudovan zaradi drzno izvedenega svoda. A ravno pod njim je ta škof našel smrt. Pojahal je 5. avgusta 1381. l. na sprehod iz mesta. Na mostu se mu splaši konj, vrže ga v vodo in škof utone v globini pod mostom. Pokopali so ga v nunski cerkvi.

Malo pozneje se je pa zvršilo na loškem gradu grozno zločinstvo. Krški škof Konrad, izvoljen za škofa brizinškega, pride se oddahnit na svoj grad v Loko. Seboj prinese 5000 kron denarja. Ko njegovi lakomni sluge izvajajo denar, napadejo škofa, zadavijo ga ter se polasté blagajnice l. 1411. Mrliča zakopljejo na grajskem vrtu. Šele čez kakih 20 let so izvedeli za hudobne morilce. Škof Nikodem ukaže l. 1430. kosti umorjenega prednika na vrtu izkopati in prenesti v farno cerkev svetega Jurija v Stari Loki.

Ko je 4. aprila l. 1803. umrl brizinški škof J. Konrad baron pl. Schroffenberg, postalo je loško škofovsko posestvo katedralna imovina in last avstrijske cesarske hiše. Prišel je potem grad v roke zasebnikom, in pred kratkim so ga kupile od gosp. Baumgartnerja loške uršulinke, in tako se je vrnila z gradom sklenena zavetniška pravica mnogih cerkvá zopet v duhovske roke.

V gradu se omenja kapela že od l. 1315. V njej so maševali škofje in njih kapelani. L. 1723. je bila kapela sv. Ane posvečena. Sedanji grad je bil

zidan večinoma v prvi polovici 16. stoletja. Prejšnjega je bil razrušil 26. marca leta 1511. silovit potres, ki je uničil tudi več drugih gradov po Kranjskem. V loškem gradu sta bila nameščena do sedaj c. kr. sodni in davkarski urad.

Nad tem gradom vrh griča je stal v starih, starih časih še drug grad, podoben stolpu. Obliko stolpa so sploh imeli najstareji gradovi. L. 1315. se imenuje v listini že »Turrus antiqua« in leta 1357. so še ljudje v njem prebivali.

Najbolj sloveč je bil pa nekdanj tretji loški grad, ki je znan v listinah pod imenom »Wildenlack«, med ljudstvom pa »Stari grad«. Nad 300 let je že razvalina. Na poslednjih njegovih ostankih glôda časa zob. Stal je slabe pol ure od mesta na desnem bregu selške Sovre pod Lubnikom. Trdi se, da je v tem gradu tekla zibel slavnim in plemenitim Loškim (von Lack). Iz te rodbine je bil Konrad Loški, l. 1265. deželni vice-dom kranjski. Leta 1452. je še bival grajski grof Osterman Liebenberger v tem gradu. Dobil ga je bil v fevd od brizinških škofov.

Idimo v mesto! Na ravnem in prostornem velikem trgu, kjer sedaj stoji znamenje, videla se je l. 1584. še tako zvana »črna kapela«, ki je imela svoje podložnike. Pozna se nekaterim hišam po trgu na njih zidavi, da imajo za seboj večstoletno zgodovino; vrsté se pa za njimi tudi lične stavbe iz noveje dôbe.

S trga se pride po ozki ulici navzdol v farno cerkev sv. Jakoba. Koder sedaj občuduješ zanimivo gotsko cerkev in poleg katere bucé težki zvonovi iz orjaškega zvonika, čepela je leta 1358. še mala kapela. Sedanja cerkev je bila zgrajena okrog leta 1532., nekako ob istem času, v katerem so v mestu usta-

novili vikarijat, odvisen od matere fare v Stari Loki. Leto 1804. je šele prineslo loškim meščanom samostojno faro. K večnemu počitku jih pa nosijo še vedno na Faro k sv. Juriju.

Cerkev sv. Jakoba je bila iz prva okusno zidana. Pozneje so vitko gotsko stavbo tako pokvarili, da vkljub mnogemu trudu ni mogoče izceliti vseh hib. Šest stebrov deli ladijo v tri dele. Dobro je še ohranjeno svetišče. Primeren je veliki gotski oltar s svojo krasno opravo. Prav lepa so gotska okna ob straneh oltarja in umetelno je izveden obok svetišča v istem zlogu. Še lepše je pa videti, kako Ločani pridno obiskujejo to hišo božjo.

Marsikaj zanimivega nudi podružnica žalostne Matere Božje na Novem Trgu. A bolj važna sta samostan in cerkev nunska pod gradom ob Sovri. V tem samostanu so nekaj bivala klarise. Volile so si svojo opatico, ki jih ni vladala samo tri leta, temveč vse življenje. Ustanovil je samostan Otokar Blagoviški, župnik v Kamniku, l. 1358. Za prvo opatico je postavil svojo sestro Gizelo. Po smrti soproga, Nikolaja iz Ljubljane, bila se je Gizela posvetila samostanskemu življenju. Privedla je v Loko tudi hčer Elizabeto ter jo napravila nuno, da ji ni bila samo telesna, ampak tudi duhovna mati. Prve čase je bil samostan mogočen. Bivalo je v njem baje do 250 nun. A razne nesreče, posebno pa zdivjani luteranski časi, so to število skrčili na štiri. Zopet bi se bil dvignil po prerodu katoličanstva, ako bi ga ne bil pogoltnil ogenj l. 1660. V naslednjih štirih letih so iznova sezidali samostansko poslopje tako, kakor sedaj stoji. Leta 1717. so je še nekoliko povečali. Deveto leto po tem požaru je bila dozidana tudi lepa cerkev, ki danes vabi vernike v svoje naročje. Posvetil

jo je 17. novembra 1669. ljubljanski škof Josip pl. Rabatta. L. 1782. je cesar Jožef II. odpravil klariški samostan in dovolil, da se v njem naselijo uršulinke. Nune starega reda so prestopile v novi red ter s pomočjo treh tovarišic, pravih uršulink, ki so došle iz Gradca, osnovala v Loki slavnoznano šolo za deklice.

Pet let popreje, namreč leta 1777., je vlada spremenila staro farno šolo v deško normalko. Nahaja se ta šola na drugi strani griča pod Gradom.

Le še nekaj korakov storiva čez usodni most, ki je bil pred leti nekoliko razširjen, da si ogledava važni kapucinski samostan in cerkev pred mestom. Velik sadni vrt je bil nekaj na tem kraju. Daroval je ta vrt že l. 1647. Sebastijan Lukančič, meščan loški, v namen, da se na njem sezida samostan kapucinom. Toda šele 13. avgusta l. 1706. so izvlekli zaprašeno njegovo oporoko iz mestnega arhiva in porabili vrt tako, kakor je velevala oporoka. Kranjski kapucini, ki so že prej očarovali s svojimi izvrstnimi postnimi govori loške meščane, začno zidati tedaj zaželjeni samostan. Vpričo velike množice ljudstva se je postavil 28. aprila 1707. leta vogelni kamen za cerkev blizu altarja sv. Feliksa. Gorečnost je bila nenavadna, in zato je zidanje napredovalo naglo. Vse je drlo pred mesto in zastonj delalo tlako. Na novega leta dan 1710. l. je nadduhoven Andrej pl. Flachenfeld, župnik mengeški, pooblaščen od patrijarha v Vidmu, blagoslovil cerkev. Imel je nato slovesno sv. mašo in nemško pridigo. Ljudij se je bilo toliko natolklo od vseh strani, da jih je bilo še zunaj cerkve vse trdo. Tudi samostan je bil kmalu gotov. Le vrt so pozneje uravnavali in obzidavali. Kos svetá za vrt so kapucinom odstopile klarise, ki so imele svojo pristavo, hleve

in živino ondi, kjer se še pravi na »Pristavi«. Kapucinsko cerkev je 22. junija 1713. posvetil ljubljanski škof Franc Karol pl. Kaunitz. Pohvaliti se morajo v njej lepe slike. Nekaj jih je daroval pri utemeljenju cerkve loški glavar, druge

je pa v zadnjih časih napravil slikar Gosar iz Dupljan.

Posloviva se s tem od Loke! Ako se izvedó novi železnični načrti, zna postati Loka še važna prometna točka in se sme nadejati velike bodočnosti.

Beseda — kje si?

(Spisuje J. M.)

II.

Pač prav stori »Matica«, ako ne izdaje »Besede«, kajti godilo bi se njej, kar se je zgodilo meni v prvem sestavku o tej stvari v pričujočem listu pa v »Slov. Narodu«, in to bi njeni veljavi ne bilo na slavo. Od stvarnih prepirov se prejde hitro do osebnih, pisal sem o novem letu, in — kako naglo, pa tudi kako surovo se je nad menoj spolnilo to prerokovanje! Ker sem si drznil priobčiti nekatere stare svoje nazore o mladem pisanju slovenskem, opral mi je Narodov »Besedar« osebo popolnoma prav do čistega, dasi svojih nazorov (ne naukov) nikomur ne ukazujem. Ker bi pa po moji misli celó ne bilo dostojno, ko bi starec tekmoval z mladci v najnovejšem načinu, prosim ponižno, naj mi preučeni (Novomeški) »Jezičar iz Trsta« milostno dovoli, da imam i jaz o sedanji slovénki pisavi svoje nazore, kakor naj tudi on prosto goji svoje!

Povédati vendar moram, da jaz ločim pisavo novoslovensko pa mladostlovensko. Novoslovenščina nasprot staroslovenščini pobira svoje slovstvo sploh od XVI. veka do sedanjega. V zadnjih letih pa se prikazujejo v njej

nenavadne besede in oblike po knjigah, zlasti po časnikih, in ta pisava je meni — mladostlovenska.

Kakor »poučiti, poučevati, zahvaljevati poučitelja na prejetem pouku, nekaternik, pesmij in povéstij«, — tako je mladostlovenska pisava tudi: »duhovnika nastavljati kapelanom ali župnikom, pripravnika učiteljem, pripravnice učiteljicami itd.« — Kako to, saj je oblika ta navadna že v staroslovenščini? Prav, ali — v novoslovenščini je ni nikjer, ne med ljudstvom, ne v njenem dosedanjem slovstvu, in Cigale pravi naravnost, da iz krajev, koder se današnjega dne slovenščina goji in neguje, Miklošič v svoji vseslovanski primerjajoči slovnici ne navaja nobenega primera z instrumentalom (»Novice« 1882, str. 166).

Res je imela staroslovenščina pri nekaterih glagolih p. storiti, postaviti kaj za kaj, imenovati ali zvati za kaj, izvoliti, šteti, delati se za kaj itd. v dopovedku druživnik, ki naznanja to, kar osebek v resnici ali v mislih postaja, na pr. Darija pozdravijo kraljem, Darij je pozdravljen kraljem (Darium regem

salutant, Darius rex salutatur). Slovanski jeziki so to posebnost le deloma ohranili, najbolje poljski, ruski in česki, manj hrvatsko-srbski, najmanj ali celó nič — novoslovenski; mladoslovenski jo pa sedaj skor edino gojí in ne guje!

Slovníčarji naši učijo, kakor se je govorilo in pisalo ter se še govori novoslovenski; na pr. Vodnik: Povedani glagoli znajo poleg sebe imeti dva imenvavna ali tudi dva toživna, kakor: Salomon je bil kralj; Oktavian se kliče rajši Avgust; Juri se piše Ravnikar; osel ostane osel; me kličejo Jerneja, se skažem pošteniga (str. 127) itd. — Metelko: Vaše žene bodo vdove, in vaši sinovje sirotki; kralji se zovejo pastirji ljudstev; človek ostane človek; spoznam se grešnika; učenika so ga zvolili, postavili; bebca me imenuje, dela se učeniga, modriga itd. »Den Accusativ des neuen Attributs oder den Nominativ des Prädicats wird man bey uns nicht leicht in den Instrumental versetzt hören, wie diess in einigen Dialecten, z. B. im Böhmischen und Russischen, der Fall ist, wenn man höchstens manchen pöbelhaften Ausdruck ausnimmt: z' oslam ga pita, er heisst ihn einen Esel (Lehrgeb. S. 241)«. — Janežič: Sv. Mohor se imenuje apostelj Slovencev. Gospoda svojih del si ga postavil. Samoto tovaršico si izvoli. Storil se bom mertvega. Gospod je poterdil Davida za kralja nad Izraelom. Ti si me postavil za kralja Izraelcem (str. 192). — Šuman ima prvi po Miklošiču: Orodnik zaznamuje, kaj je kdo postal (gibanje) ter pomeni povedno ime, toda redko pri predmetu: Francuzi imenovali su Napoleona cesarom (za cesarja); pri osebkju: detetom postajem t. j. postajam dete. — Dandanes je povedni imenovalnik dobil prevago: je

vsa črna postala itd. (str. 187). Vendar tudi: Kaj za ljubo imeti; za tovarša je bil jelen; več nisem vreden tvoj sin imenovan biti; koga za župana stavijo; koga ste mi dali rajavca; blažene imenujemo one, ki so pretrpeli (str. 167). — Sket je l. 1889 Janežičevim dotičnim primerom pristavil: Imenovali so ga skopuha. Postavili (izvolili, izbrali) so si ga župana, navadno za župana ali županom. Imenovali so ga za učitelja ali učiteljem. Tu stoji orodnik kot dopovedkov sklon namesto tožilnika (str. 187). — Ta »orodnik« je torej že iz mladoslovensščine!

Slovensko ljudstvo pač nikjer ne govori: Tega smo si izbrali županom, ona dva sta postala svetovalcema, ti trije so izvoljeni državnimi poslanci, te učiteljice bodo imenovane nadučiteljicami itd.! Sploh le pravimo: Tega so nam poslali kapelana ali za kapelana, onega dali za učitelja, to postavili za učiteljico; imenovan je bil učitelj ali za učitelja, postavljen župan ali za župana; služim za hlapca, za deklo; imam te za norca, imenujem te bebca ali za bebca, ne pa bebecem; čutim se Slovenca ali za Slovenca, za Slovana, ne pa Slovincem itd. Zdi se mi, da se v novejši pisavi le preveč bojimo ali ogibamo predloga »za« in da se »zanj« prepogostoma in neprimerno bere »namestu, namesto, ko ali kot, v«, p.: koga za sina vzeti, pojde zanj v ogenj, na vojsko; vsi ga poznajo kot vestnega delavca, bolje in lepše po moji misli: za vestnega delavca; sprejmi me kot najemnika t. j. za najemnika; tvoja nehvaležnost mi bode kot plačilo t. j. za plačilo; posvetili so ga v mašnika, škofa, bolje za mašnika, za škofa itd. To je po domače; mladoslovenski pisci pa skačejo in preveč naprej hitijo, in — ljudstvo ne bode moglo za njimi.

Tudi naj nihče ne misli, da je pogrešno in neslovanski pisati: vidim te zdravega nam. zdravim, izvolili so ga za župana nam. županom, piše Cigale v »Novicah« (str. 172); marveč navaja Miklošičeva sintaksa dokaj takih primerov iz drugih slovanskih jezikov, pa tudi iz staroslovenščine, kakor: Grigorij postavljen byst patriarh; led byst voda toplá; hrv. sila se načini devojka; srb. za svedoka Boga prizivam; česk. slouži za pacholka (za hlapca); rus. ležal tri časa za mrtvo, ja videl ego zdorovago (ne več: zdorovym). In tako se v drugih jezikih slovanskih raba tega predikativnega instrumentala čim dalje tem bolje

umika sintaksi na klasična jezika oprti, ki se sme imenovati tudi evropska, kakor piše Miklošič: »Die den europäischen sprachen analoge ausdrucksweise drängt die eigenthümlich slavische immer mehr zurück, eine erscheinung, die sich auch in anderen sprachen unseres welttheils beobachten lässt; denn ein gewisser, man möchte sagen, neo-europäismus strebt die sprachen der an der cultur theilnehmenden völker Europa's, wie zu einem idiom zu vereinigen«.

Bode-li novoslovenščina imela v sebi toliko ponovljive moči, da se omenjenega starega načina poprime sploh kedaj v besedi in v pismu, kdo vé?

Andrej Kačić-Miošić,

narodni hrvaški pesnik.

(Spisal Fr. Kovačić.)

(Dalje in konec.)

Kaka misel je vodila Kačića pri sestavljanju njegovih pesmij, pravi nam sam v »pozdravu priljubljenomu štioču (bralcu)«. On pravi: »Svrha pak, za koju ovi trud činim, jest najprva: slava i poštenje božje, druga: neka se sadašnji i poslidnji vitezovi mogu ogledati kano u zrealo u hrabrenita vojevanja i glasovita junštva svojih dida i šukundida (pradedov), da jih slobodno i veselo mogu naslidovati i s obćenitim neprijateljem boj biti; treća pak svrha moga truda jest ova: da se slavna imena vitezova i glasovitih junaka mogu za punovikova na svitu uzdržati« Trojni je tedaj namen njegovega dela, prvič: slava

božja, ker se Bogu mora vsako dobro delo posvetiti, drugič: da si potomstvo vzame za vzgled svoje prednike, kateri so vse radi žrtvovali »za krst častni i slobodu zlatnu«, in slednjič: da se imena slavnih vitezov in junakov otmó pozabljivosti.

Jedna izmed temeljnih idej v njegovih delih je: zmaga krščanstva nad polmesecem. Dolga stoletja se je krščansko Slovanstvo krvavo borilo za sv. vero in slobodo proti krvoločnemu Turku. Večkrat so mislili, da je krščanski Evropi odbila zadnja ura; pred turškim sultanom se je tresel ves svet, toda junaki »slovinski« niso obupali. Dasi zapuščeni od vsega sveta, niso izgubili v najstra

šnejših časih upanja na Boga, ki modro ravna usodo narodov, bili so prepričani, da si naposled priboré zmago, ker se vojujejo za pravo in sveto stvar. V takem prepričanju so se borili mučenci slovanski, kakor levi za največje svetinje človeštva.

In kri ni tekla zastonj. Po dolгих in krvavih bojih bila je strta turška moč, polmesec je obledel pred križem krščanskim. Zatorej Kačić navdušeno slavi junake, ki so v teh bojih kri prelivali. V prvi vrsti so seveda junaki jugoslovanski, pa pesnik se spominja tudi drugih, ki so si v bojih s Turki pridobili venec neumrljive slave. On slavi poljskega kralja Ivana Sobijeskega, ki je oslobodil Dunaj, slavi Starhemberga, ki je junaški branil mesto, slavi neumrlega Evgena Savojskega, ki je prav v srce sunil meč turški moči.

Dà, sijajna je bila zmaga sv. križa nad polmesecem, ali delo še ni bilo dovršeno. Bosna, Srbija in Bolgarija so še vzdihovale pod turškim jarmom. Kačić je živo čutil nesrečo in bedo svojih bratov v Bosni, Srbiji in Bolgariji, vedel je, da bo treba še mnogo žrtev, predno se osvobodijo te dežele turškega gospodstva.

Zatorej kliče Bosni: »Probudi se, Bosno ponosita . . . !« — in za vzgled bodočim junakom postavlja prejšnje od najstarejših časov do njegove dóbe. — Drugi namen njegovih del je tedaj nekako vzgojevalen. S pesmarico hoče narod učiti, da spozna sam sebe, svojo minulost, svoje velike junake, da se na njih ozira, kadar se bodo črni oblaki kopičili nad njim, da za njimi hodi po nevarnih in težavnih potih. On hoče vzgojiti narod za veliko delo, ki ga čaka, in v tem oziru ima zopet neprecenljive zasluge. Njegova knjiga je v narodu širila omiko in budila narodno

zavest v najtežavnejših časih. — Tretji namen, kakor smo rekli, je ta, da se pozabljivosti otmó junaki, katere je še takrat poznala narodna pesem. Vedel je Kačić, da se narodne pesmi menjajo, jedne ginejo, druge se rodijo, in da narodna pesem v obče zamira pred napredujočo prosveto. Zatorej je pojedine junake narodnih pesmij vzel za predmet svojih pesmij. V Kačićevi pesmarici ima narod v vezani obliki naslikano svojo slavno ali tudi hudo minulost.

Po časoslovnem redu slavi Kačić najprej junake najstarejših časov in takó po redu dalje do bojev slavne cesarice Marije Terezije, v katerih so si Hrvati posebno velikih zaslug pridobili za habsburško dinastijo. Ako se oziramo na ostro zgodovinsko sodbo, nima Kačić nikake vrednosti kot zgodovinar, kakor tudi ne oni pisatelji, katere je rabil. Njegov namen tudi ni bil pisati znanstveno zgodovino svojega naroda in si tudi nikjer ne prisvaja imena zgodovinarja. On iz zgodovine samo zajema pojedine krasne slike, s katerimi želi navdušiti srca čitateljev. V celem delu Kačićevem se lepo slavé krščanske čednosti: vera, zvestoba, ljubezen starišev do otrók in otrók do starišev, ljubezen do domovine in do Boga. V vseh prilikah zmaguje naposled resnica nad lažjo, poštenje nad hudobo, pravica nad krivico, ker dobro reč Bog podpira.

Kačić je v svojih delih vzoren rodoljub, ljubitelj in učitelj svojega naroda, vreden sin svoje domovine in pravi kristijan.

Kačić ni samo velik pesnik svojega naroda, on je tudi zaveden Slovan. Njegov veliki duh je gledal daleč čez one meje, katere je sovražna roka postavila med sinove iste matere ter tako razkosala ude jednega velikega telesa. On si je svest, da so vsi Jugoslovani

V severnem morju med ledovjem.

brez razločka vere in političnega razdeljenja, bratje, ter da se le v vzajemni slogi in bratovski ljubezni zamorejo nadejati lepše bodočnosti. Kačić čuti, kako ogromno telo je Slovanstvo. On je pred vsem pesnik svojega naroda, ali njegovo srce objema tudi ostale veje debla slovanskega, on slavi junake hrvaškega, srbskega in bolgarskega plemena, a spominja se tudi drugih. Vsi Slovani so bili od nekdanj junaki.

Vsa velika Sarmacija, Moskovija, Polonija, Bohemija, Ungarija, bogata Slavonija, viteška Bolgarija — vse te so »slovinske« države. — Ligonija, Alarija, Lika i Hrbava, plodna Pomeranija, Kranjska i Gorica, Rusija i Srbija — vse te dežele so bile od nekdanj svojina junaškega naroda »slovinskega«. Takó čitamo v njegovi poskočnici na str. 4. Imel je torej čist pojem o sorodstvu in jedinstvu velikega slovanskega plemena, že njega je prešinjala misel, da le v Slovanstvu imajo pojedine veje slovanske iskati zaslombe in pomoči.

In res, kdo je pomagal Jugoslovanom ukrotiti strahovitega Turka? Mar Nemci ali Madjari? — Ne, nego Poljaki in Rusi. Ravno ob času Kačićevem je obračalo vse Jugoslovanstvo oči na veliko Rusijo, kjer se je ravno takrat jela odločno izvajati orjaška osnova, da se Turki preženo iz Evrope.

Ista misel, ki je navdajala Kačića, dajala je 100 let pozneje pogum onim, ki so ob času ilirskega pokreta budili slovanske narode in odkrivali svetu velikost in moč Slovanstva, misel, da so vsi Slovani bratje in da se le v vzajemnem delovanju in podpiranju morejo otresti verig in jarma sovražnih tujcev. V Kačiću je že dozorela ideja o jedinstvu slovanskem, on je pravi voditelj svojega naroda. V tem bi bil nekako podoben našemu Vodniku.

Priprosti frančiškan dalmatinski je imel veliko moč na slovstvo hrvaško in srbsko ob času narodnega preporoda. On je bil na neki način učitelj prvakom nove dóbe hrvaško-srbskega slovstva. Vsakdo vé, da je Vuk Štefanović Karadžić oče prave narodne književnosti pri Srbih. Pred njim niso Srbi pisali v narodnem jeziku, ampak v onem, ki je služil v cerkvi in katerega so imeli za jezik Metodov. (V resnici pa ni bil nikakor jezik Metodov.) Vuk je odločno postavil in branil načelo, da se morajo pisati knjige v jeziku, kateri narod govori in umeva, da se mora umetalna književnost naslanjati na narodno. On je zbral neprecenljivo blago med svojim narodom in ves učeni svet se je začudil bogastvu in lepoti narodnega slovstva pri Srbih. On je odprl oči domačim učenjakom in pisateljem ter jim pokazal, kje se imajo učiti svojega jezika.

In Vuk sam priznava, da mu je bil učitelj Kačić.

Vuk je od doma vedel mnogo narodnih pesmij in pripovedek, toda ni mu prišlo na pamet, da bi preproste pesmi vaških pastirjev in beračev mogle imeti kako vrednost. Šele ko je prebral Kačića in videl, da so njegove pesmi sestavljene popolnoma v duhu narodnih pesmij, pala mu je luska z očij in spoznal je krasoto narodnega blaga. Čudil se je večkrat, kako je mogel Kačić takó natanko spoznati narodno poezijo. In res, nikdo razven Vuka ni takó dobro preučil narodnega pesništva, kakor Kačić.

Kolika je zopet zasluga Kačićeva na tej strani!

Preporoditelj slovstva in narodne zavesti pri Hrvatih je Ljudevit Gaj. On je uredil slovstveni jezik — narečje štokavsko — in je v slovstvu zjedinił Hrvate, ki so raztrgani na mnogo kosov. Pred njim je vsak pisatelj pisal v onem

narečju, katero se je govorilo v njegovem kraju, in takó ni bilo nobenega jedinstva v knjigi.

Učitelj Gajev je bil zopet Kačić, ki se je dobro zavedal, da so Jugoslovani udje jednega telesa. Kar je pred sto in več leti dozorelo v Kačićevi duši, to so izkušali uresničiti Gaj in njegovi tovariši. V tem jih je podpiralo to, da njihova ideja zjedinenja ni našla naroda nepripravljenega, ker so mu bile dobro znane »pisme« Kačićeve. Kačićeva muza je narod pripravljala na čas zjedinenja.

Največji hrvaški pesnik iz dôle ilirske je Peter Preradović, in tudi njemu je Kačić učitelj. Preradović je več let bival na vojaški akademiji v Dunajskem Novem Mestu in je tamkaj skoro popolnoma pozabil materinski jezik. Poleg tega se je nemškega duha tako navzel, da se mu je potem, ko se je vrnil domov, smešno zdelo podjetje ilirskih »fanatikov«.

Službojoč pozneje kot vojak v Dalmaciji in v Italiji, prišel je v društvo mladih navdušenih Hrvatov in se je po malem jel zavedati svoje narodnosti. V društvih mladih rodoljubov se je čital Kačić — mnogi so ga znali celó na pamet — in časi jih je Kačić tako navdušil, da so celó s policijo imeli opraviti.

Prva pesem Preradovičeva v hrvaškem jeziku je »Poslanica Spiri Dimitroviću«, (gl. Pjesnička dela P. Preradovića str. 187., Zagreb 1873.). Ta pesem kaže učenca Kačićevega.

Kakó je Preradović cenil Kačića, vidi se iz pesmi, katero mu je zložil na čast o stoletnici njegove smrti (Pjesnička djela str. 313.). Tudi ta pesem je zložena v duhu Kačićevem. V tej pesmi izraža pač Preradović čustvo celega naroda, ko pravi:

»Lice svietlo od Slovinske strane,
Naša diko, starče Milovane!

U Tvom svjetlu evo sto godina
Već se sunča naša domovina.«

»Što je bilo na zemlji živućih,
Svoga roda slava pjevajućih,
Nije rodu omiljelo
Ko što Ti si rodu slovinskomu.«

V Kačiću je Preradović bral pesem o kralju Vladimiru (str. 44) in je isti predmet vzela za svojo lepo dramo »Vladimir i Kosara« (Pjesnička djela str. 407.).

Iz tega, mislim, vidi se vsaj površno, da je Kačić imel znamenito moč na novejšo hrvatsko-srbsko slovstvo.

Po Kačiću je svet prvič zvedel za neizmerno bogastvo narodnega slovstva pri Hrvatih in Srbih. Tujci so navadno mislili, da so Kačićeve pesmi prave narodne. Takó je mislil Italijan de Fortis, ki je na laško prevêl neko bajno dalmatinsko (narodno) pesem, a ta je Kačićeva o Kobiliću in Vuku Brankoviću (str. 73.).

De Fortis je imel Kačića samo za nabiralca narodnih pesmij. Po njem je nekatere pesmi prevêl tudi Nemeec Herder v svojih »Stimmen der Völker in Liedern« 1778—79.

Frančiškan o. Emerik Pavić je nekatere Kačićeve pesmi preložil na latinski jezik, iz drugih pa je napisal samo vsebino. Hotel je s tem tudi učnim ljudem, ki niso znali hrvaški, pokazati Kačićevo vilo.

* * *

Kačićeve kosti že dolgo počivajo v preprosti grobnici samostana zaostroškega, toda njegov spomin hodi kakor velik genij po narodu in ga vodi na težavni poti do slobode, miru in omike. Kačićevo ime živi v njegovih pesmih, narod pozná in ljubi svojega ljubljenca po njegovih delih. Dokler bo živel narod ne samo hrvaški, nego sploh slovanski, ne bo zvenel venec neumrle slave ne-

utrujenemu delavcu Gospodovemu, učitelju in buditelju zatiranega nam bratovskega naroda, velikemu oznanjevalcu ideje slovanske. Njegov veliki duh gleda iz jasnih višav in se raduje, ko vidi,

kakó se lepo razcvita cvetica, katero je on pred poldrugim stoletjem zasadil in zalival; pa tudi glasno nam kliče, da samo z vstrajnim in zložnim delovanjem pridemo do lepše bodočnosti.

Trioleti.

IV.

Umirajoč žalóбно pesem poje
Na bregu vódnem žalostni labod;
Poslednjič vabi k sebi mladi rod,
Umirajoč žalóбно pesem poje.
Takó genljivo íti je od tod —
Tešèč gorjé, tešèč bolesti svoje
Umirajoč žalóбно pesem poje
Na bregu vódnem žalostni labod.

Srcé se pevčevo labod dozdeva:
Umira, kadar poje, mnogokrat.
V bolesti pesmij je izvor bogat —
Srcé se pevčevo labod dozdeva.
Tolažbe naj drugàm bi šel iskat?
Potaplja v pesmi vsa se pevcu reva;
Srcé se pevčevo labod dozdeva:
Umira, kadar poje, mnogokrat.

V.

(*Prijatelju Dragotinu M—u.*)

Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kadàr poslavlja z dnem se tiha noč;
Slobó v priródi mesec zrè plačoč,
Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kot da v stvaréh bi tudi čustev moč
Jednako v nas ljubezen večna vnela . . .
Trepečejo po nebu zvezd kardela,
Kadàr poslavlja z dnem se tiha noč.

Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Kadàr srcé se loči od srcá!
V ljubezni čisti sreča dom ima:
Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Komúr poruši dom se mirni ta?
Slobó v priródi vi samó poznate —
Kakó pa, mesec, zvézde ve krilate,
Kadàr srcé se loči od srcá!

VI.

Pomládi sádovni brsté cvetovi,
Poletje žitnih je bogato zrn,
Umika dnevu redno mrak se črn;
Pomládi sádovni brsté cvetovi —
Zvihráva jesen preko gôlo strn.
Zakôni stári so in večno novi:
Pomládi sádovni brsté cvetovi,
Poletje žitnih je bogato zrn.

Trenotja pravega se mož oprimi,
Da spè mu k smotru vzórnemu korak!
Umételnosti te ne úme vsak —
Trenotja pravega se mož oprimi!
Modrákov svèt zamétuje — bedak.
Nenádno časi sneg zapade v zimi;
Trenotja pravega se mož oprimi,
Da spè mu k smotru vzórnemu korak!

M. O.

Nekoliko iz indijskega bajeslovja.

(Spisal dr. K. Glaser.)

(Konec.)

19. Ko je Džanârdana (priimek Višnujev) postal neviden, začela je premišljevat boginja zemlje: »Kako se bodem mogla vzdrževati?«

20. »Kašjapa hočem iti vprašat: on mi gotovo pové resnico. Veliki puščavnik vedno misli na moj blagor«.

21. Tako določivši o sebi, vzela je boginja žensko podobo ná-se in je šla, da bi videla Kašjapa, in Kašjapa je videl njo.

22. Njene oči so bile enake listju modrega lotusa; njeno lice se je svetilo kakor luna v jesenski noči; njeni lasje so bili črni kakor roj temnih bučel; njene ustne so bile rudeče kakor cvetlica bandhudžîva¹⁾; svetila se je in je bila ljubezniva.

23. Obrvi njenih očij so bile krasne; njeni zobje so bili silno mali, njen nos lep; njene obrvi so malo nagnene; njen šinjak je stvarjen kakor školjkica.

24. Blesteča z nebeško svetlobo, razsvetljevala je vse nebeške pokrajine; njena obleka je bila odbrana in popolnem bela; bila je okrašena z najbolj dragocenimi žlahtnimi kameni.

25. S svojimi stopinjami je zemljo tako ustrojila, kakor da bi bila iz samih lotusovih cvetlic; bila je celó pomlajena in ozaljšana; vêdla se je jako ponižno.

26. Ko je Kašjapa videl, da se približuje, pozdravi jo in jo ogovori tako-le: »Lepa žena, zemlja, blesteča se z nebeško svetlobo, znam tvoje misli«.

27. »Ti velikooka, idi v pohode k Džanârdanu; on ti gotovo pové, kako se moreš vzdrževati«.

28. »Radi tebe, boginja, ki imaš lep obraz, bil sem dognal po globokem premišljevanju, da stanuje v Kšîrodi«.²⁾

29. Boginja zemlje je odgovorila: »Lepo«. Poštljivo se poslovila od Kašjapa

in se odpravila k morju Kšîrodi, da bi videla Višnuja.

30. Ona je zagledala ocean, ki je bil lep kakor lunini žarki, in ki je bil razburkan po stoterih valovih, katere je vzbudil viharni veter.

31. Ocean, ki se je svetil kakor drugi sto Himâlâjev, in ki se je videl kakor druga zemeljska krogla, k sebi jo kličoč, kakor bi bila zemlja s svojimi rokami, s tekočimi vodami.

32. S temi rokami je vedno napravljala lunin svit; in sleherni sled krivde je odpravljala Hari, ki stanuje na njej.

33. Ker je bil Hari odvil vso krivdo, imel je ocean svetlo in krepko obliko; barva mu je bila bela; ptiči niso mogli do njega; razprostiral se je v nizkih pokrajinah.

34. V oceanu je bilo vse polno modrih in žoltil dragih kamenov, da se je videlo, kakor da bi bilo sedlo ozračje nanj, in kakor da bi se mnogi gozdi, okrašeni z mnogim sadjem, bili spustili na zemljo.

35. Ocean je bil obširen kakor koža kače Šeša. Ko je boginja zemlje zapazila mlečni ocean, videla je stanovanje Višnujevo, ki je bilo v njem.

36. Stanovanje je bilo tako visoko, da se z besedami ne dá dopovedati, in tako dovršeno, da se to sploh ne dá izraziti. Tam je zagledala Višnuja sedečega na kači Šeši¹⁾ kot v svojem stanovanju.

37. Lotus njegovega obraza se je teško videl radi blestečih se dragih kamenov, ki so krasili šinjak kače Šeše; obraz se je svetil kakor sto mesecev; njegov žar je bil enak žarkom tisočerih solnc.

38. Oblečen je bil v žolto oblačilo, ki se je svetilo kakor zlato; niti za

¹⁾ Pentepetes phoenicea.

²⁾ Mlečni ocean.

¹⁾ Jolly ni prevêl indijskega izraza paryanka = postelj ali stanovanje.

trenotek se ni zmezil s svojega prostora in je bil okrašen z raznovrstnimi biseri; imel je krono, žarno kakor solnce, in krasne uhane.

39. Ko je zagledala njega, ki ima lotusove oči, moritelja Madhujevga, pokleknila je predenj na tla in ga ogovorila tako:

40. »Ko sem se bila poprej napotila v pokrajine Rasâtalove, dvignil si me ti, bog Višnu, hoteč koristiti človečanstvu, in postavil na moj prostor«.

41. »Sedaj pa, ko sem tu, o ti gospod bogov, katero podporo imam?« Takó ogovorjen po boginji je Višnu odgovoril tako-le:

42. »Tisti, ki izpolnjujejo dolžnosti, naložene posameznim stanovom in dôbam človeškega življenja in kateri strogo izvršujejo sveti zakon, bodo tebe podpirali, o zemlja; njim je naloženo, skrbeti za te«.

43. Boginja zemlje, dobivši ta odgovor, rekla je poglavarju vseh bogov: »Najavi mi večne zakone raznih stanov in dôb človeškega življenja«.

44. »Od tebe se jih želim učiti; tvoja beseda meni največ velja. Slava tebi, o slavni poglavar vseh bogov; ti uničuješ moč sovražnikov božjih«.

45. »O Narajana ¹⁾, o Džaganatha ²⁾, ti nosiš školjko, tarčo in kij v roki; tebi rase lotus iz popka, ti si gospod vseh čutov; ti si najmočnejši in premagaš vse«.

46. »Ti presegaš vse pojme čutov; tebi ni najti konca; ti nosiš lok Čarnga; ti si merjasec; ti si strašen; ti si Povinda ³⁾; ti se prištevaš starim; ti si Purušottama«.⁴⁾

47. »Ti si zlatolas; tvoje oči so povsod; tvoje telo je daritev; ti si brez madeža; ti si telesna podoba; ti si življenjsko načelo; ti si vladar sveta; ti ležiš v strugi oceanovi«.

48. »Ti si čestitelj; ti znaš vse slavospeve; ti presegaš vse mišljenje; ti si sestavljen iz vedov in vedangov;⁵⁾ ti ustvarjaš in uničuješ ta svet.

49. Ti znaš, kar je dobro in zlo; tvoje telo je zakon; zakoni vstajajo iz tebe; ti izpolnjuješ vse želje; tvoja moč je povsod; ti si neizginljiv kakor amrte (ambrozija); ti si nebo; ti uničuješ Madhuja in Kaitasa.

50. Ti povzdiguješ velike; ti se ne daš doznati; ti si vesoljnost; ti si pribezališče vsem; ti si najimenoitnejši; ti si brez grehov; ti si Džîmuta (viharni oblak); ti si neizcrpljiv; ti si stvarnik sveta.

51. Ti pomnožuješ blaginjo sveta; iz tebe izvirajo vode; ti si sedež razumu; v tebi se ne nahaja nobeno dejanje; ti si poglavar sedmerim rečem; ¹⁾ ti učiš nabožne obrede; ti se prištevaš starim; ti si Purušottama (najvišji duh).

52. Ti se ne daš premakniti; ti se ne daš uničiti; ti ustvarjaš atame; ti si prijazen svojim privržencem; ti očiščuješ ljudi grehov; ti si zaščitnik vseh bogov; ti si zaščitnik pobožnih ljudij.

53. Ti si zaščitnik tistih ljudij, ki umejo vede, o Purušottama; prišla sem, o Džaganatha, k nepremakljivemu Vačaspatiju (gospodu besede), k gospodu;

54. k tistemu, ki je v resnici pobožen, ki je nepremagljiv; k Vasušenu, (ki mu služé zakladi v orožje), k tistemu, ki obdarjuje svoje častitelje z blagom; k tistemu, ki mu je podarjena moč globokega premišljevanja; ti si klica ozračju; iz tebe izvirajo žarki solnca in meseca.

55. K Vasudevju; k velikemu duhu vesoljnega sveta; k tistemu, čegar oči so enake lotusu; k večnemu; k učitelju Surov in Asurov; k svetlemu; k velikemu gospodu vseh bitij.

56. K tistemu, ki ima eno telo in četvero rok; k tistemu, ki je ustvaril stvarnike sveta; pouči me, o Bhagavan v večnih zakonih za četvorico stanov.

57. Vzajemno z navadami, katerih se ima držati vsak stan in s skrivnimi povelji«.

58. Glavar vsem bogom, takó ogovorjen po boginji zemlje, rekel je njej tako-le: »Uči se od mene, blesteča

¹⁾ Sin Narov.

²⁾ Gospod sveta.

³⁾ Ki si pribori krave.

⁴⁾ Najvišji duh.

⁵⁾ Dostavki k vedom.

¹⁾ Ta izraz se nanaša na to, da se sâman (petje) deli na sedmero delov, ali na sedem vrst, iz katerih obstaja vsaka daritev, ali na sedmero svetov.

boginja zemlje, večnih zakonov za vse četiri stanove, z navadami, katerih se ima držati vsak stan, in s tajnimi ukazi«.

59. »Sedi na ta zlati prestol, krasna žena, sedi dobrohotno«.

Boginja zemlje, sedši na prestol, poslušala je svete zakone, ki jih je izustil Višnu.

Na to je razložil bog dolžnosti kraljevske, kazenske in državljanske zakone; zakone podedovanja; obredne običaje ob smrti; grehe; zakone za žene, svetstva; predpise za dijake; zločine; preseljevanje duš; očiščenje; pokoro; dolžnosti hišnih gospodarjev; žrtve; darila pobožnih ljudij; stan meniški; vse to v poglavjih 2—97. Boginja zemlja je sklonila glavo, pokleknila pred Višnuja in rekla: Blaženi gospod, četvero velikih elementov se naslanja na te in je vedno okoli tebe: eter v podobi školjkice; zrak v podobi okrogle šipe (diskusa); ogenj v podobi kija in voda v podobi lotusa. Tudi jaz želim biti pri tebi v svoji lastni podobi, kot podlaga za tvoje noge!

Ko je boginja zemlja tako ogovorila Višnuja Bhagavana, rekel je ta: Bodi tako.

Ko so se boginji zemlje izpolnile želje, storila je tako, in je slavila boga bogov na ta-le način:

1. Om. Slava ti!
2. Bog vseh bogov!
3. Vāsudeva (drugo ime za Višnu)!
4. Stvarnik!
5. Ti izpolnjuješ človeške želje!
6. Stražnik zemlje!
7. Ti nimaš ne začetka, ne srede, ne konca!
8. Gospod sveta! (pradžāpati).¹⁾
9. Močen gospod sveta! (supradžāpati).
10. Velik gospod sveta! (mahāpradžāpati).
11. Gospod jakosti! (ūrdžāspati).
12. Gospod svete besede! (vačaspati).
13. Gospod (stvarnik in hranitelj) vesoljnosti! (džagatpati).
14. Gospod nebes! (divaspati).
15. Gospod dreves! (vanaspati; ti storiš, da raste drevje).
16. Gospod materinega mleka! (vajaspati).
17. Gospod zemljé!
18. Gospod morja!
19. Gospod neba!
20. Gospod začetka!
21. Gospod vetrov!
22. Gospod sreče!
23. Ti si enak brahmu!

¹⁾ Tu so navedeni nekateri izrazi v staroindijskem jeziku, da bi se razvidilo, kako zvené njegovi glasovi.

24. Ti si prijatelj duhovnikov!
25. Ti prešinjaš vse!
26. Ti presegaš vse mišljenje!
27. Samo znanost te obvlada!
28. Množica te kliče!
29. Množica te hvali!
30. Ti si temelj vedov!
31. Ti se prištevaš bogovom Brahmakájiko!
32. Ti imaš veliko telo!
33. Ti se prištevaš k mahārādžikom (posebni bogovi).
34. Ti se prištevaš četvorici mahārādžikov.
35. Ti se svetiš!
36. Ti se zelo svetiš!
37. Ti si sedmi del sveta!
38. Ti si najbolj blagoslovljen!
39. Ti si glas!
40. Ti si razveseljen!
41. Ti si zelo razveseljen!
42. Ti uničuješ svet!
43. Ti si ustvarjen!
44. Ti nisi ustvarjen!
45. Ti si poslušen!
46. Ti si žrtva!
47. Ti si velika žrtva!
48. Ti si združen z žrtvo!
49. Ti si pristopen žrtvi!
50. Ti si posoda žrtve!
51. Ti si uničenje žrtve!
52. Ti si nepremagljiv!
53. Ti si Višnov raj!
54. Ti si neobsežen (niti po času, niti po kraju).
55. Ti presegaš (pamet)!
56. Ti se prištevaš starim!
57. Ti si prijazen bogovom!
58. Ti si pokrovitelj živečih bitij!
59. Ti nosiš blesteče se lase!
60. Ti jemlješ svoj del žrtve!
61. Ti si gospod vsega sveta!
62. Ti držiš ves svet!
63. Tvoja ušesa so čista!
64. Tebi se vedno žrtvuje!
65. Ti si goreč ogenj!
66. Ti razsekuješ s svojo sekiro!
67. Iz tvojega popka raste lotus!
68. Ti držiš lotus v svoji roci!
69. Ti nosiš lotusov venec v rokah!
70. Ti si gospod čutom!
71. Ti nosiš rog!
72. Ti si veliki merjasec!
73. Ti si mučitelj (pravičnikov in krivičnikov)!
74. Ti si večer!
75. Ti si neskončen!
76. Ti si Puruša!
77. Ti si neomejen Puruša!
78. Ti si (modrijan) Kapila!
79. Ti si učitelj Šankhjin (Šankhja je bil utemeljitelj modroslovske sisteme)!
80. Tvoje moči so povsod!
81. Ti si krepost!
82. Ti daruješ krepost!
83. Tvoje telo je krepost!
84. Ti izpolnjuješ vse želje!
85. Ti podeljuješ krepost in bogastvo!
86. Ti si Višnu!
87. Ti zmaguješ povsod!

88. Ti prenašaš vse (mraz in toploto)!

89. Ti si Kršna!¹⁾

90. Ti si bog z lotusovim očesom!

91. Ti si Narájana (sin Narov)!

92. Ti si konečen smoter!

93. Ti si pribežališče vseh bitij!

Ko je božanstvo zemlje proslavilo Višnuja z ljubeznivo mislijo, in ko so se izpolnile želje, obrnilo se je k boginji Lakšmî (boginji sreče in lepote).

Božanstvo zemlje, ko je bilo gledalo boginjo sreče, zeló razveseljeno, vprašalo je boginjo, ki boža noge Višnuja, boga vseh bogov, ki se sveti s svitom svojega zatajevanja in katerega lice se sveti kakor razbeljeno zlato.

1. O lepa žena! Tvoje roke so tako lične, kakor rudeč razcveten lotus! Ti se klanjaš bogu, čigar popek je enak rudečemu razcvetenemu lotusu! Ti stanuješ v kraju, ki je enak rudečemu razcvetenemu lotusu! Tvoje telo je enako razcvetenemu rudečemu lotusu!

2. Tvoje oči so enake modrim lotusovim cvetkam; tvoja koža je enaka zlatu; tvoje oblačilo je belo; tvoje telo je ozaljšano z dragimi kameni; tvoj obraz se sveti kakor mesec; ti se svetiš kakor solnce; tvoja moč je neizmerna; ti si vladarica sveta.

3. Ti si spanje sveta (odrešenje iz zemeljskih spon); ti si najvažnejši predmet, ki si ga more izbrati človeška pamet; ti si Lakšmî (boginja sreče in lepote); ti si trdna podstava (v nevarnostih); ti si Šrî (boginja krasote); ti si prestol (vseh posvetnih poželjenj); ti si zmaga; ti si lepota; ti si krasota; ti si slava; ti si sreča; ti si modrost; ti si moč izraza; ti si čistilka!

4. Ti si hrana dušam umrlih; ti si zatajevanje samega sebe; ti si zemlja (skladišče imetka); ti si močna zaslomba; ti si trdna podlaga; ti si izvor dobrotam, ki izhajajo iz žrtev; ti si visoka modrost; ti si daleko razširjena slava; ti si prostost od vsake zavisti; ti si hrana bogov; ti si duševna moč; ti si razum.

5. Kakor prešinja prvi izmed vseh bogov (Višnu) skupino treh svetov (nebo,

¹⁾ Kršna je v starejši indijski pravljici posebljen junak in učitelj, zvesti tovariš Pandavov (odličan rod Indov v stari dōbi); naposled so ga uvrstili med boge in zjednačili z bogom Višnujem.

zrak in zemljo), takó delaš ti, črnooki darovatelj. Zdaj pa še vprašam, kje biva tvoja nadčloveška moč.

6. Ko je Lakšmî boginjo zemlje bila nagovorila na ta način, odgovorila je stoječa na čelu osem bogovom tako-le: »Jaz sem vedno na strani blestečega se moritelja Madhuva, o boginja, ki se svetiš kakor zlató«.

7. »Sliši pa od mene, kje stanujem, o držitelj svetá, vsled pouka od njega, katerega imam vedno v mislih, katerega krepostni ljudje imenujejo soproga Šrijinega, in vsled mojega lastnega premišljevanja«.

8. »Jaz stanujem v solncu in v mesecu, v zraku, kjer je mnogo zvezd pa nič megel, stanujem v megli, iz katere se vlivajo deževne vode, v megli, ki je okrašena z mavrico, v megli, ki je osvitljena po blisku«.

9. »(Stanujem) v svitem zlatu in srebru, v dragih kamenih brez marog in v oblačilih brez madeža, o boginja zemlje; v celi vrsti belih palač in v svetiščih, ki so okrašeni s pridevki bogov«.

10. »(Stanujem) v svežem kravjem gnoju, v plemenitem oroslanu, ki se vodi, v brhkem konju, v biku, ki je ponosen na svojo moč, v brahmanu, kateri se uči veda«.

11. »Stanujem na prestolu, v grmu âmalaka¹⁾, na drevesu bilva²⁾, v dežniku, v lotusovem cvetu, v gorečem ognju, v gladkem meču, v okroglem zrcalu«.

12. »Stanujem v posodah, napolnjenih z vodo, v pahljačah, v lepих zlatih shrambah, v zemlji, ki je na novo izkopana«.

13. »V mleku, v sirovem maslu, v sveži travi, v strdi, v kislem mleku, v telesu omožene žene, v podobi neomožene ženske, in v obliki (podobi) bogov, menihov in darujočih duhovnikov«.

14. »(Stanujem) v puščici, v tem, ki se je vrnil iz bitke; v tem, ki je častno umrl na bojišču in ki je dobil sedež v nebesih; v glasu, ki se razlega, če se ponavlja veda; v glasu, ki se sliši, če se bije na boben; v bogoslužnih vsklikih

¹⁾ Pendarussa vulgaris.

²⁾ Aegle Marmelos, neka vrsta citracej z jako ukusnim sadjem.

bogovom in dušam umrlih na čast; v glasu godbenega orodja«.

15. »V maziljenju kraljevskem; v obredih pri porokah; v daritvi; v ženinu; v tem, ki si je umival glavo; v belih

cvetlicah; v bregovih; v lepih krajih in v rekah«.

16. »V jezerih, ki so napolnjena z vodo; v čisti vodi; v zemlji, ki je pokrita s svežo travo; v lesu, ki je poln

Mlada seljanka.

lotusov; v novorojenem detetu; v vselem človeku; v krepostnem človeku; v možu, ki se trdno drži zakonov«.

17. »V možu, ki izpolnjuje priznane šege; v možu, ki se vedno drži svetih zakonov; v skromnem in lepo opravljenem možu; v možu, ki zna brzdati

pohotne želje; v možu, ki nima grehov; v možu, ki je čisto jed in ki časti svoje goste«.

18. »V tistem, ki je zadovoljen z eno ženo; ki se rad briga za svoje dolžnosti; v izbornu krepostnem možu; v tem, ki se zdržuje prepogostnega jedenja; v

tem, ki je vedno okrašen s cveticami; v takem, čigar udje lepo diše; ki se mazili z lepo dišečimi mazili in ki je okrašen z lepimi uhani«.

19. »V tem, ki vedno govori resnico; ki je prijatelj vsem bitjem; v oženjenem hišnem gospodarju; v takem, ki se zna zatajevati, ki zna brzditi svojo jezo; v takem, ki razume svoje in tuje posle, ki misli samo na blage reči in ki je vedno pohleven«.

20. »V ženah, ki nosijo samo svoj ures; ki so udane svojim možem; ki

govore prijazno; ki niso zapravljive; ki imajo sinove; ki imajo v lepem redu hišno orodje, in ki rade opravljajo hišne daritve«.

21. »V ženah, ki čisté svoje hiše; ki znajo brzditi svoje nagone; ki se ne prepirajo; ki se ravnajo točno po zakonih; ki negujejo vedno ljubezen; vedno stanujem v tem, ki uničuje Madhuja«.

»Niti za trenotek nisem oddaljena od Purušottama«.

Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu.

(Piše Fr. S. Lekše.)

(Dalje.)

6. „**Gorši**“ pomeni »besser, schöner«. Zato dobro piše g. dr. Fr. L., da ni res, da bi bil »gorši« komparativ za »zal«. ¹⁾ In če ni komparativ od »zal«, odkod je? Na to nam odgovarja Miklosich ²⁾ pišoč: »Mit gorêti verbinde ich wörter... asl. gorij pejor, gorje malum: kein comparativ... nsl. gorši mit der befremdenden bedeutung »optatius« besser... V savinjski dolini je znana beseda »gorši« v pomenu »lepši« »najgorši = najlepši«. N. pr. onjav M. je bil izmed vseh »najgorši = najlepši«. V tem pomenu je znana ta beseda tudi koroškim in kranjskim Slovencem, kakor kažejo »Narodne pesni koroških Slovencev« ³⁾ in pa »Vodnikove pesni«. ⁴⁾ »Kedar jaz pridem, ne pridem koj sam, Z meno še pride en gorši moj špan«. »... Gor vstani. Svetiš ko lunica Gorše ko solnce po dni«. »Prvi je bil gorši«. Tudi v narodnih pregovorih naletimo na to besedo, postavim: »Gorše je po dolgi poti iti, kakor se na bližnjici zamuditi«.

»Gorše je biti pobožen pa ubožen, kakor hudoben pa premožen«. Potemtakem je tudi napačno pisati: »najgorše« mesto »najhujše«, »gorji« mesto »hujši«. ¹⁾ Res pozna te besede, kakor tudi »zao, zla, zlo« — katere dve zadnji ima tudi slovenščina — hrvaški jezik. Ali če bi mi imeli od »zla zlo«, moški spol glasil se ne bi »zal«, ampak »zel«, kakor res pišejo nekateri. ²⁾ Urban Jarnik ³⁾ piše sicer: »zal«: »Sal, a, o prächtig, S'l, sla, slo, jetzt hud, a, o böse — S'l... ist als Adjectiv zwar nicht mehr gebräuchlich, wofür jetzt hud; jedoch hat es sich in Zusammensetzungen noch erhalten: slodej... sloba Wuth slobiti... Se komu slobiti mit drohen Jemanden schrecken«. V zadnjem pomenu še živi ta beseda pri nas, kakor sem v lanskem letniku pisal. »Zali« pomeni pa toliko kakor »priden«. Obto ne mešajmo jezika, vsaki besedi pustimo njeno značenje ter ne vpeljajmo drugih soseb skovank, kjer že imamo svoje.

¹⁾ »Dom in Svet« 1891, str. 89.

²⁾ Etymol. Wörterbuch. Wien 1886, str. 73.

³⁾ J. Scheinigg, Narodne pesni koroških Slovencev. Ljubljana 1889, str. 8, 9, 37 itd.

⁴⁾ Vodnikove pesni 1869, str. 132.

¹⁾ Prim »Slovenec« 1891, št. 26, 27.

²⁾ Prim. Mikl Etymol. Wörterbuch str. 405; Levstik Nauk slov. županom 206.

³⁾ Versuch eines Etymologikons. Klagenfurt 1832, str. XII. 115.

7. „Rečij ali reči“, „nitij ali niti“ itd., t. j. katera oblika je po razvitku našega jezika pravilna in tudi opravičena v rodilniku množine? O tem se je že toliko pisalo, da je skoro škoda zopet — prazno slamo mlatiti. Pa ker sem sam nekaj že o tem omenil,¹⁾ ker je o tem pisal g. J. M.²⁾ v tem listu, pobral bom kar so o tem pisali naši najboljši poznanovalci slovenskega jezika. Zakaj čital sem nedavno³⁾ o tej stvari in spoznal, da celó gospôda, »ki se bavi znanstveno s slovenščino ter je prebila iz nje izpit na vseučilišču«, nima o tem jasnih pojmov. Novega se o porepljenem rodilniku, t. j. gen. pl. na -ij, ne dá mnogo reči. Nekdo iz Trsta⁴⁾ piše med drugim . . . »Sicer pa pisava na -ij ne bi bila niti jedina niti najneumnejša vseh pravopisnih posebnostij («orthographische grillen« bi rekel Miklošič) današnje književne slovenščine«. In malo prej beremo, »da si ne bi upal trditi — na podlagi Oblakove razprave — da ne bi narod nikjer ne ločil v govoru ‚reči‘ gen. sing. = acc. pl. ‚reči‘ gen. pl.« in vpraša: »Kako pa pišete Vi g. J. M. gen. pl. od ‚narečje‘? Mari-li ‚nareči‘? . . . Škrabec piše ‚narečji‘ . . . Potemtakem gospod Škrabec že nekaj ve! Obto začnimo ž njim. »Tisti, ki pišejo v gen. pl. dnij, nočij, nitij itd., so prezrli, da bi dosledno morali pisati tudi: ljubij, lepšij, nemškij, slovenskij itd. Gdor količkaj ume stare slovenščine, mora vedeti, zakaj« . . . »pisava ‚ladij, obrežij‘ — torej tudi narečij — je v naši slovenščini neopravičen arhaizem, ki so ga slovničarji iz stare slovenščine vtihotapili . . . ima vže Japelj . . . »okóli svojih ledji« . . . Gen. pl. je pri Kuzmiču Mat. 3, 4: ledevjôv, pri Dalm. Mat. 3. A: ledovjý (tudi ledavji op. pis.) = ledowji = ledàwji. Kuzmič ga dela po deblih na ũ, Dalmatin in Japelj po deblih na ĩ. In poslednje je pri nas edini način tega padeža pri podobnih imenih; zmota je, ako je mislil Janežič, da pred j v tem primeru i oživi in da je prava pisava »narečij (iz starega narečije)«. Ako bi

bilo res tako, bi moralo imeti ledàwje: ledvij, t. j. ledvi’y, kar bi bil pisal Dalm. ledvy ne pa ledovjy ali ledovji. Tudi vže izreka »pogláv-i« kaže, da je pisati poglavji, zakaj poglavij bi se izrekovalo »pogla’vi« z v ne w in končni j(=y) bi se ne slišal, prim. Jú’ri[y], Je’rnè[y] itd. »O gen. pl. na ji . . . naj ‚Kres‘ z dokazi overže — umerl je prej za sušico — kar je tu (ravno prej) povedano, potem naj terdi, da je gen. pl. ‚ladji, obrežji‘ itd. neopravičena posebnost.«¹⁾ Cigale piše:²⁾ »Oblika ij za mn. rod. nima pravice niti po izgovoru niti z ozirom na druge Slované«. Vatr. Oblak³⁾ piše pri »i- deklinaciji, gen. pl. ljudi: ludi Trub. C. 21, 26, 62, 77 t. p. d. II. 16. t. d. d. . . . Krelj lüdi 9 b . . . Hren ludy 4 a, b . . . Skal. Schönl . . . Kast. itd.« Die gewöhnliche des gen. pl. ist auch im Truber i z. B. fapuuidi rizhi C. 43 . . . Krelj stvar 17 a, bolesan 17 a, Hren daur 286, neben rezhy 5 a, skrivnofti 56, nozhy 37 b . . . Diese Formen findet man auch in einigen Dialekten . . . Die meisten älteren sloven. Grammatiker unterscheiden im gen. pl. die Substantiva, je nachdem sie im gen. sing. das Casussuffix betonen oder nicht, und in dem letztern Falle findet man in den meisten den gen. pl. nach Analogie der a- Decl. also ohne die Endung -i . . .« Iz vsega je razvidno, da kateri pišejo »ij« — novotarijo. Je-li imajo za to dokazov? »Gledé pisave«, — da sklenem o porepljenem rodilniku množine z g. dr. K. Štrekeljem⁴⁾ — »gen. pl.: nitij, kostij, ljudij bi bil g. pisatelj — vsaki — boljši storil, da bi bil ostal pri Miklošiču, to je pri tem, kar Slovenci v resnici govoré. Dozdaj še nisem slišal govoriti nobenega Slovenca nitij. Ta nepotrebna novotarija, proti kateri je g. Cigale po »Novicah« že marsikako resnično povedal, izginila bo, kakor je izginil nij. Kdor je prijatelj blagoglasju oblike, nitij niklar ne bo zagovarjal«. Kaj porekó prijatelji porepljenega množinskega rodilnika na

1) »Dom in Svet« 1891, str. 79.

2) Ravno tu str. 37.

3) »Slovenski Narod« 1891, štev. 29.

4) Ravno tu.

1) »Cvetje« V. 11, VI. 10.

2) »Novice« 1883, str. 3.

3) Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen. Von V. Oblak Leipzig 1890. str. 211. sq.

4) »Ljubljanski Zvon« 1885, str. 299.

to in s čim ga zagovarjajo, sem rado-veden. Pa kaj — sic volo, sic jubeo, stat pro ratione — abusus.

8. „**Poldrugi, poltretji**“ zahteva našega jezika razvitek pisati, izgovarjati pa: »powdrugi, powtretji«, kakor govori ljudstvo. Zakaj pisava naših prednikov, kakor današnja govorica ste le za našo zgodovinsko pisavo »poldan, poldne« . . . , kar sem lani dokazoval in menim dokazal¹⁾ — in pa za »poldrugi, poltretji« itd. Tako namreč dosledno pišejo prvi naši pisatelji do najnovejšega časa. Dalm. (1578). V faka Tabelniza ie deffet Komulzou dolga bila, puldrugi komulz fhiroka II. Mojz. b. 36 . . . pultretij Komulz dolgo inu puldrugi Komulz shiroko ibd. 37, v. 25 r. t. večkrat. Obto mislimo, da je pisava: »polutretjo, póludrug, popóludan, dopóludne, popóludne« . . .²⁾, ako ne popolnoma kriva — pa neopravičena. Gledé na pisavo zadnjih besed naj še povem, kaj o tem piše V. Oblak³⁾: »V sestavljenkah od poldne do polnozhi 201 b, poldan 312 b, 313 a, polnozhi 269 b, 335 a ni treba govoriti o izpadu ali izgubi nenaglašnega u, ker jednake tvorbe brez u ima že cerkvena slovenščina in tudi nekateri drugi slovenski jeziki. Pa tudi s stališča slovenske slovnice se ne dá lahko pojasniti izpad, ker se nahaja že v Truberji (v Dalm. zmirom, opomba pis.) — kjer se vendar še ne dá (v prvih spisih) govoriti o poluglasniški izreki nenaglašnega u ali celó o njega izpadu; če je že res tukaj kedaj stal u, brez posebnih drugih vplivov ni izginil, mogoče tudi, da je slovenščina imela v starejši dóbi obe obliki poludne in poldne« — dokazano ni. Pisava naša priča le za poslednjo.

9. „**Polt**“ izgovori powt, Teint, Gesichtsfarbe. Beseda »polt« je že stara ali to nič ne dé. Poznal jo je Dalmatin, ker piše v izdaji 1578 — v poznejši izdaji 1584 — sv. pisma je nima — dvakrat: »negouiga Oblizhia kosha Polt fe lafkatala« II. Mojz. buk. 34. Tudi U.

¹⁾ »Dom in Svet« 1890, str. 120.

²⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890, str. 4, 8, 32 etc.

³⁾ »Letopis Matice Slov.« 1890, str. 222.

Jarnik ima to besedo v že omenjeni knjigi¹⁾ ter piše: »Plt, das Fleisch, welches nicht genossen wird; polt im Slow. die feine Haut des Menschen; die Sinnlichkeit«. Miklosich²⁾ piše: »plüti: asl. plъtь caro vъplъštenije incarnatio, nsl. pult, fris. aus plt, polt, pelt haut, hautfarbe m. in moškega polta spang. b. plъt fleisch . . .«. Zato bi bilo dobro, naj oživi zopet med našimi romanopisci in novelisti opišoč nam razna lica »polt« v pisavi in v govoru »powt«, kakor imajo Hrvati »put«, n. pr. »Krasan mladíć vitak crnomanjaste puti«. ³⁾ In potem nam ni treba gledé na to ne »barve« nemške ne turške »boje«. Zadošča naj nam »polt«, — kakoršno kdo ima. Ni-li v zadreški in savinjski dolini navadna beseda »pont« nastala iz stsl. plъtь? Ali po katerih glasoslovnih zakonih? O priliki morebiti več o njej.

10. „**Vrtnar**“ ali „**vrtnik**“? Dosedaj so navadno — navadno pravim — poznali Slovenci le »vrtnarja«, po nekod »gortnerja« — sedaj se pa pojavlja »vrtnik«. ⁴⁾ »Vrtnico« poznam, »vrtnik« pa mi je sumen. In zato mislim, da ostanimo pri starem gledé na to besedo, kakor so dosedaj pisali našinci. Miklosich⁵⁾: »vertü: nsl. vrtnar habd.« Dr. J. Sket⁶⁾: »vrtnár«. V okolici marenberški na Štajerskem pozna ljudstvo sploh le: »agrad« = ogred, kar je tudi slovanska beseda, »vrt« je pa najbrž iz nemškega: »urt«. Češki: »zahradnik«, ruski: »sadorovnikъ, ogorodnikъ«, kar bi bilo naš »ogradnik«. U. Jarnik ima: »vertnik« Gärtner, Megisser: Gartner vertar, Gutschmann: vertnik gortnar, Dalm. ima namestu vrtnar: vertni varih. In ker sem ravno pripomnil to, omenim naj še, da tudi St. Škrabec⁷⁾ uči, da naj se piše le »varih«, kakor sem lani pisal. To je edino prav.

(Dalje.)

¹⁾ XVI. 173.

²⁾ Etymol. Wörterbuch 253.

³⁾ »Dom i Svet« Zagreb 1891, br. 1, str. 1.

⁴⁾ »Ljublj. Zvon« 1890, 1891. Jan.-Bartel.

⁵⁾ l. c. 385.

⁶⁾ Slovenska Slovnica str. 122.

⁷⁾ Cfr. »Cvetje« IX. 5.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Jezičnik.**« Knjiga Slovenska v XIX. veku. D. Spisal J. Mar. n. XXVIII. leto. V Ljubljani. Natisnila in založila J. R. Miliceva tiskarna. 1890. Lex, 8°. Str. 60. Dobiva se nekaj izvodov v »Katoliški bukvarni« po 60 kr. — »Jezičnik« ne namerava podajati Slovincem slovstvene zgodovine, marveč le zbira in pripravlja potrebno snov, čvrste kamene, pa tudi droban pesek — prav tako potreben kot kameni — za slovenski slovstveni dom. Ti kameni pa, debeli in drobni, so v »Jezičniku«, svoji naravi in ceni primerno, že tudi obdelani in uglajeni tako, da ne bode graditelju slovenskega slovstvenega doma težko, iz te snovi postaviti — Bog daj kmalu — za naše skromne razmere lepo poslopje, na katero bomo s ponosom zrli sami, in v katerem se bodo navduševali naši potomci. Treba bode le posamezne kamene na pravo mesto vložiti, primerno uravnati in pritrditi.

»Pričujoči »Jezičnik« se druži z onimi l. 1885 do 1887, v katerih je opisanih dve sto čislanih rodoljubov, ki so v XIX. veku obdelovali književno polje slovensko«. Opisanih je v njem sedemnajst slovečih pisateljev, večinoma že mrtvih, nekaj še živečih, namreč: I. Andrej Einšpieler, oče koroških Slovencev, katerim je bil on sam, kar sta kranjskim dr. Janez Bleiweis in Luka Jeran. II. Matija Majar, bistri pisatelj slovenski in navdušeni prorok »slavjanske vzajemnosti«, živeč od l. 1883. v pokoju v Pragi. III. Dr. Jožef Muršec, eden najblažjih duhovnikov in med najbolj zaslužnimi slovenskimi rodoljubi, živeč blagotvorno v pokoju v nemškem Gradcu. IV. Davorin Trstenjak, pesnik, novelist in humorist; mytho-, filo- in arheolog in zgodovinar. V. Andrej Pirnat, pesnik in buditelj narodne zavesti. VI. Jakob Volčič, iskreni Slovenec v tužni Istri, narodnega blaga jako spretni in marljivi nabiratelj. VII. Matej Cigale, znameniti slovničar in leksikograf, stvaritelj dosedanjega pravnškega in v mnogih strokah tudi dosedanjega znanstvenega jezika našega. VIII. Fran Levstik, eden najimenitnejših naših pesnikov in jezikoslovcev. IX. Dragotin Dežman, v prvi dobi prijatelj slovenščini in pisatelj, v drugi hud nasprotnik in nemški pisatelj. X. Viteslav Radonievč (Andrej Žvegelj), slovenski pisatelj. XI. Josip Radonievč (Jos. Žvegelj), prejšnjemu rodni brat, v mladosti slovenski pesnik in pisatelj, sedaj nemški baron Josef Schwegel. XII. Ivan Tušek, izvedeni naravoslovec, zlasti botanik in pisatelj. XIII. Fran Erjavec, mični pripovedovalec in neprekosljivi prirodopisni pisatelj.

XIV. Val. Mandelc, pesnik in prestavljaec dramatiških proizvodov. XV. Simon Jenko, priljubljeni pesnik. Mnogim pesnim njegovim je prijetne napeve zložil Davorin Jenko, n. pr. Pohratimiji, Napreju itd. — Tušek, Erjavec, Mandelc in Jenko so bili v latinskih šolah součenci ter so gimnazijo dovršili l. 1855. Ves ta »letnik«, v katerem so bili še n. pr.: grof Karol Chorinsky, Jos. Stritar, Val. Kermavner, Anton Skubic, dr. Jan. Mader, dr. Val. Zarnik in dr., se je odlikoval po lepih talentih in pridnosti. Sreča pa mu v poznejših letih, žal, v obče ni bila mila. — XVI. Janez Volčič, silno marljivi nabožni pesnik in pisatelj. XVII. O. Ladislav (Jožef) Hrovat, O. S. Fr., temeljiti slovničar in jezikoslovec, ki — poslavljen z zlatim križcem za zasluge s krono — še živi v pokoju v Novem Mestu.

Kot prejšnji »Jezičniki« se odlikuje tudi ta po objektivnosti in stvarni natančnosti. »Jezičnik« ne presoja toliko sam, marveč navede rad nekoliko značilnih odlomkov iz del pisateljevih, da tako pisatelji sami pokažejo, kakšnega duha da so, kaj s svojimi spisi nameravajo, zakaj sebe in bralce navdušujejo. Gledé na natančnost priznava »Jezičnik« v preveliki skromnosti sicer sam, »da je tu in tam marsikaj prezrl«, a mišlim, da ga z mirno vestjo lahko izgovorimo: »Imenitnega ničesar ni prezrtega«.

Zahvaljujoči g. kanonika za trdne te pa lepo obdelane »kamene« mu prosimo pri Bogu čvrste ga zdravja, da z isto marnostjo in z istimi uspehi nalomi in nabere, obdela in ugladi še mnogo starejših in mlajših »kamenov« za krasni dom slovstvene zgodovine slovenske!

Dr. J. L.

»**Tekel ali Pravična tehtnica božja.**« Spisal Slovincem za novo leto 1891 kanonik dr. Ivan Križanič. Z dovoljenjem vis. kn.-šk. lavantinskega ordinarijata. V Mariboru. V založbi kat. tiskovnega društva. Tisk tiskarne sv. Cirila. — Majhna je sicer ta knjižica (63 str.), pa je tehtna. Morebiti bode med vsemi, ki še pridejo letos na dan, največ koristila. Pisatelj nam poskuša staviti sodbo božjo pred oči, in to v prav poljudni domači pisavi. Znano je res, kar pripoveduje, vendar razvija reč tako mično, da se prav lahko in z veseljem čita. Take resne resnice prav poljudno razkladati ni lahko, a tudi tam, kjer je pisatelj humorist, ne prestopa mejá dostojnosti, dasi bi bil kaj malega takega (n. pr. začetek) brez škode izpustil. Manj hvale vredno je, da uporabi pisatelj, dočim piše sploh za Slovence, toliko lokalizmov, ki ravno preprostemu Slovincu brez potrebe obtežé branje. Poleg tega je še nekaj tiskovnih napak in ne-

pravilnih složin (vprašavno za oziravno). Priporočamo to knjižico prav gorko vsem Slovencem, večkrat ko jo kdo prebere, bolj mu bo všeč in več mu bo koristila.

Dr. J. J.

»Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen.« Von V. Oblak. Separatabdruck aus dem Archiv für slavische Philologie. Leipzig 1890. — Kadar sem bil poročeval v »Dom in Svet«-u v II. in III. letniku o Jagićevem Archivu, omenjal sem bil samo V. Oblaka korenito razpravo o »nominalni naši deklinaciji«. In ta razprava je zdaj ponatisnena iz XI., XII., XIII. knjige Archiva v posebno knjigo, katera obsega 247 strani. Koliko in kakšnih virov se je pri tej koreniti razpravi posluževal, kakšno stališče zavzema v tej razpravi, podaja nam od 2.—12. strani. Naj si go že mnogo pisali o našem jeziku Miklosich, Škrabec, Valjavec, Boudouin de Courtenay, Štrekelj, Scheinigg, vendar mnogo novega mikavnega najdeš v Oblakovi razpravi. Ker se bom večkrat na to razpravo sklicaval v »porabnih mislih«, zato jo priporočam vsakemu. Zakaj g. pisatelj, ozirajoč se na stslav. in druge slovenske jezike, podaja nam iz starih naših spomenikov in iz narečji današnjih stalno, trdno podlago, na katero se naj postavi, če želimo priti do edinstva v pisavi v tej reči. Ne uči nas sicer g. pisatelj, kako naj pišemo, ampak le črta nam razvitek naše pisave gledé na deklinacijo. Kar se tiče mestnika m. in sr. spola v ednini, omenil sem že v 2. št. t. l. str. 79. To izrečno spominjam, ker imajo tu neki krive pojme in jako različno pišejo. Ker piše nekdo v »Slov. Narodu« 1891, št. 29. sicer dobro obče ali ne »sine ira« o razvitku našega jezika med drugim tudi to-le: »Kdor se hoče uveriti o teškočah v tej sklanji, naj si ogleda V. Oblaka razpravo »die nom. Decl.« Tudi na podlagi ondotnega razmišljanja si jaz ne upam trditi, da ne bi narod nikjer ne ločil v govoru »reči« g. sing. = acc. pl. »reči« g. pl. Mogel bi nas o tem obvestiti tak učenjak, ki pozna natančno slovenska narečja . . . To je resnica. G. V. Oblak se izrečno ni oziral na g. pl., — kakor sva se o tem nedavno pogovarjala, — kar piše na str. 235. in drugje o tem padežu, kar je o tem pisal Škrabec v »Cvetju« in dr. Štrekelj v »Zvonu« 1885., vse to priča zoper -ij gen. pl. No o tem na drugem mestu. Vsem pa najbolj, ki jih mika našega jezika razvitek, naj bo priporočena rečena knjiga.

Fr. S. Lekše.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

(Piše — F—.)

»Slike iz občega zemljopisa.« Napisao dr. Ivan Hoić. Knjiga II. Evropa, Francuska, Švicarska, Nizozemska, Belgija i Vel. Britanija. Sa 93 slike i 4 zemljopisne karte. Nagradjeno iz zaklade grofa Iv. Nep. Draškovića. Za godinu 1889. Vel. 8°. Str. VIII + 331. Knjižarska cena 3 gld. — Z veseljem smo pred dvema letoma sprejeli prvo knjigo »občega zemljopisa«, o kateri se je tudi »Dom in Svet« pohvalno izrazil (gl. »Dom in Svet« l. 1889., str. 242). Hvaležni smo

M. H., da nam je letos v tako lepi obliki podala II. knjigo tega prekoristnega in krasnega dela. — V I. knjigi smo razmotrivali zemljo kot nebeško telo in njeno obliko v obče, pisatelj nam je z neke višje točke kazal zemljo, a v drugem delu nas vodi, rekel bi, za roko po gorah in nižavah ter nam razkazuje posamezne dele naše zemlje.

V drugi knjigi je opisal pet evropskih držav. Pač majhen prostor za take države, kakor je n. pr. Francoska ali Angleška! Ali pisatelj ni namerjavajal pisati obširnega in strogo zemljepisnega dela, on je hotel ustreči praktični potrebi udov matičinih. To pa ni lahek posel, pisati kratko in zanimljivo znanstveno delo, posebno, ker še do zdaj hrvaško slovstvo ni imelo zemljepisne knjige, razven šolskih knjig. Vendar je pisatelj prav dobro izvršil svojo nalogo. Kratko ali mično pripoveduje vse, kar je važnejšega. Zlog je lahek, a jezik pravilen in čist.

Najprej govori v obče o Evropi (str. 1.—90.), razkazuje nam njene posebnosti in prednosti pred ostalimi deli sveta. Potem slika tla Evrope, kaka so zdaj in kako so se spreminjala v raznih geoloških dobah. Dalje govori precej obširno o podneblju Evrope in naposled o njenem stanovništvu. — Po splošnem uvodu govori o posameznih državah. Najprej opisuje v petih poglavjih Francosko. V prvem poglavju črta svetovni položaj Francoske, njene meje, velikost in razdelitev. V drugem poglavju opisuje zemljo francosko in prav lepo slika nekatere kraje. Posebno poučen je tretji del, kjer govori o fizični kulturi, o poljedelstvu, vinorejstvu in raznih obrtih. V četrtem delu govori o narodu in jeziku francoskem ter o zgodovinskem razvoju države francoske, a v petem poglavju opisuje posamezne departemente in važnejša mesta. Tukaj čitatelja posebno zanimiva Pariz.

Čitajoč ta opis Francoske moramo se nehoté pokloniti velikemu duhu francoskega naroda, kateri je ustvaril taka orjaška dela. Nekaj vendar pogrešamo v tem opisu. Pisatelj prav lepo opisuje v tretjem poglavju fizično kulturo, — a popolnoma molči o duševni, in vendar bi čitatelj rad kaj slišal tudi o občni naobrazbi, o ljudskih, srednjih in višjih šolah itd. Pri nekaterih mestih mimogredé omenja, tako n. pr. pravi, da je v Parizu akademija »neumrlih«, Collége de France, vseučilišče itd., a to je vse o duševni kulturi. Ne vemo, zakaj je pisatelj to opustil pri Francoski in Švicarski, ker pri zadnjih treh državah vsaj z nekoliko besedami omenja občne naobrazbe.

Ko smo si razgledali krasoto Francoske in ko nas je že glava zbolela od velikomestnega hrupa, vodi nas pisatelj v idilično in romantično naravo alpskega sveta, v gorato Švico, katero je prav lepo opisal. Seznan nas z deželo, slika nam stanovništvo, njegov zgodovinski razvoj in idilsko življenje alpskih planinarjev. Dasiravno je priznana resnica, da so gorski stanovniki sploh bolj konservativne čudi in da se jih težko prijemajo razne novotarije, vendar so Švicarji veliki novotarji, vedno bolj zapuščajo svojo patrijarhalno življenje in se podavajo novodobni pokvarjenosti in melkužnosti, katera jim

razjeda duševne in telesne moči. Vendar se v njihovem značaju leskeče tudi marsikateri biser; radodarni so, nad vse ljubijo slobodo in zemljo, ki jih je rodila. — Prav zanimljivo so opisani posamezni kantoni in njihove znamenitosti. Teško se človek loči od gorate Švice, katero nam riše pisatelj z živimi bojami.

V Švici smo se čudili krasoti, katero je tako obilno razsipala mati narava, a v Holandiji občudujemo delo človeških rok in vstrajnost človekovo v borbi z naravo. Najprej govori o zemlji Nizozemski, potem o stanovništvu in njegovem zgodovinskem razvoju, o cvetu nizozemske države ter o fizični kulturi. Naposled opisuje tudi važnejša mesta. O duševni kulturi sicer ne govori posebej, ali vendar omenja, na kaki stopinji stoji občna naobrazba. Tudi o Belgiji govori v dveh poglavjih. Naposled opisuje v štirih poglavjih Angleško. Na britanskem otočju ne nahajamo take prirodne krasote, kakor n. pr. na Francoskem ali v Švici, cela природа je nekako resnobna, obnehje večidel oblačno, a naravi je prav primeren tudi miren in trezen značaj Angležev. Vse to nam podaja nekaj zanimljivega, nekaj novega in posebnega. Kakor druge države, tako je tudi Angleško pisatelj spretno obdelal. V kratkih ali jasnih črtah nam riše položaj države, notranje in zunanje razmere, svetle in temne strani. Obžalujemo osodo tužne Irske, ali z druge strani občudujemo njeno vstrajnost v dolgi borbi z močnejšim sovražnikom. Lepo nam slika pisatelj značaj angleškega naroda ter z nekoliko besedami omenja tudi naobrazbe. — Delo krasijo lepe slike in štiri zemljepisne karte, katere mnogo pomagajo pri čitanju.

Opisujoč Angleško, navaja pisatelj mnoga imena, pisana edino z angleškim pravopisom. Brez zamere smemo reči, da je angleški pravopis večini matičinih uđov popolnoma neznan, zato je bi pisatelj dobro storil, ko bi važnejša imena napisal tudi z našim pravopisom. Čitatelj bi si mnogo lažje zapomnil imena, ko bi jih vedel dobro prečitati.

Vrlemu pisatelju želimo, da nam tudi ostale zvezke tako lepo napiše, ker tedaj bomo imeli krasno zemljepisno delo. Slovencem pa toplo priporočamo M. H., ker najbolje bomo pokazali našo slovansko vzajemnost, ako se bomo medsebojno podpirali in spoznavali

»**Petar Preradović.**« Izabrane pjesme. Uvod napisao Milivoj Šrepel. Sa slikom pjesnikovom. 8.º Str. LXXX+371. Cena 2-50 gld. — Že dolgo smo čutili potrebo, da se nam v primerni obliki v roke poda novo izdanje Preradovićevih pesmij. Staro izdanje od l. 1873. je že skoro popolnoma razprodano, a tudi oblika tega izdanja ni kaj spretna. — Občni želji je letos ustregla M. H., ker je v krasni obliki podarila narodu dela največjega pesnika hrvaškega. Lepšega daru res ni mogla dati M. H. mladini, kakor so Preradovićeve pesmi. Žal, da v tem izdanju ni cel Preradović! Nedostaje več prevodov in nedovršenih pesmij, kakor tudi obe drami »Vladimir i Kosara« in »Marko Kraljević«.

Tri manjših pesnikih je že dobro, da se samo »izbrane« reči pošljejo v svet, ali takega pesnika, kakor je Preradović, imel bi vendar vsakdo rad

celega. Kdor bode hotel imeti vsa njegova dela, moral bode poseči za starejšim izdanjem, a k čemu dvojni stroški?

Uvod v novo izdanje je napisal dr. Milivoj Šrepel, profesor na zagrebškem vseučilišču. Životopis je do l. 1856. od samega pesnika, a ostalo do njegove smrti l. 1872. je sestavil pisatelj po pismih na pesnikove znance in prijatelje. V starem izdanju je Preradovićeve pesmi ocenil dr. Fr. Marković; on je pesmi razmotrival bolj s stališča filozofičnega, a Šrepel razlikuje v pesnikovem delovanju dve perijodi in z gledišča kronološkega razmotruje, kakó so se v pesnikovi duši razvijale misli in čustva. Zdi se nam, da se je ocenjevalec preveč oziral na spiritizem, kateri je res vplival na pesnika in se očitno kaže v nekaterih pesmih, vendar ne takó, da bi se vsaka plemenitejša in lepša misel vzbudila v pesniku pod vplivom spiritizma.

Razdelitev pesmij je ista, kakor v I. izdanju, semtertje je kaj spremenjenega po rokopisih samega pesnika, nekoliko pesmij je tudi dodanih, katerih ni v starem izdanju ali so se našle pozneje. O pesmih samih ne moremo tukaj natančneje govoriti, ali Slovenci naj radi posegajo po Preradoviću, ki je gotovo eden največjih pesnikov slovanskih, a prvi pesnik svojega naroda.

Dragutin Hire: »**Hrvatsko Primorje**« (Slike, opisi i putopisi). 4.º sv. I + II. Str. 88. C. à 40 kr. — Ako kaj, mora vsakega rodoljuba zanimati opis njegove domovine, — onih krajev, kateri so mu najbolj k srcu prirasli. Zato bode vsakega pravega Hrvata zanimalo gorenje delo, katero mu bode prineslo polagoma opis jednega izmed najlepših krajev njegove domovine — »Kršnega Primorja«, katero se je razprostrlo na obalah jadranskega morja. V tem delu se bodo opisali in z lepimi slikami okrasili najznamenitejši primorski kraji, narod, kateri v njih prebiva in način njegovega življenja. Prva dva zvezka odgovarjata povsem tej zadači, zato jih je tudi jako laskavo sprejela kritika. Opisuje se tu svetoznana Opatija in njena okolica — hrvaška Nizza ali pa San Remo, zatim Ika in Lovrán, katera se po svoji lepoti približujeta Opatiji, pripoveduje se nam izlet na visoko Učko goro (Monte Maggiore, visoka 1412 m). Pisatelj vodi nas potem v središče narodnega življenja v Istriji — v kameniti Kastav, od ondot se podamo na Reko, katero si povse ogledamo, ne pozabivši niti njene zgodovine, niti starodavnega Trsata in njegovih znamenitostij, kakor tudi ne Grobničkega polja, kjer so junaški Hrvati zmagali divje Tatarje in rešili pobeglega ogrskega kralja Belo. Prav zanimivo in točno opisan je v drugem zvezku ribolov v hrvaškem Primorju, kateri je jako živahen, posebno ko pridejo tune (Thynnus vulgaris). V tem delu se nam obljubuje še več zanimivih opisov, med katerimi bodo osobito znameniti: »Ženitbeni običaji« in »Nekoji narodni običaji i svečanosti« (Nikolinje, Božić, koledvanje, Cvjetnica, uskrs, Jurjev dan itd.). Pisatelj kaj zanimivo pripoveduje vse pojedinosti, vendar takó, da ni čitatelju niti najmanje dosaden. On, znamenit prirodoslovec, upoznava nas tudi

z lepo božjo prirodo in nam podava marsikatero zanimivost o flori in fauni onih krajev. Kar čini delo posebno zanimivo, so lepe in mnogobrojne slike, katere je narisala vešča roka slikarja Venceslava Anderle-ta. Celo delo bode izšlo v 8—10 zvezkih, a veljalo bode 3 gld., kar je primeroma malo. Če bodo Hrvati nadaljevali opisovanje svoje lepe domovine, bodo izvestno

mного koristili zblizanju in združenju oddaljenih sinov svojega naroda, in marsikateri bogataš, kateri se je morda odpravljaj v tuje zemlje, da troši tamkaj na potovanju novce, podal se bode raje po svoji lepi domovini, počel jo bode bolj ceniti, ko spozna njemu dosedaj neznane njene krasote. Da bi tudi mi Slovenci imeli skoro kako slično delo!

—e.

Raznoterosti.

Naše slike.

Podoba **Trnovske cerkve** v Ljubljani ima vsekakor slikarski učinek; idilična cerkvena lega ob bregu šumeče Gradašice, nadkriljujoč nizke hišice med zelenim drevjem in travniki, je obče priznana.

Pred 40 leti se tu še nista dvigala proti nebu visoka šibka zvonika ob prostorni cerkveni ladiji — temveč stala je le mala cerkvica (že l. 1730. po listinah), podružnica stolne cerkve ljubljanske. L. 1785. postane župnijska cerkev za predmestja Trnovo, Krakovo, del Gradišča in ljubljanskega barja. A kmalu se pokaže njena nezadostnost za številne župljane; pričele so se dolgotrajne obravnave o zidanju nove cerkve. Po nezvenljivih zaslugah občespoštovanega tedajnega župnika Fr. K s. K a r u n - a se je pričela nova gradba kresni dan l. 1854. s slovesnim blagoslovljenjem temeljnega kamna (belo nedeljo istega leta je bilo zadnje opravilo v stari cerkvi). Leta 1855. je bila dozidana in 25. novembra blagoslovljena; 7. junija 1857. pa so jo knezoškof A. Wolf slovesno posvetili.

Načrt novi cerkvi je izdelal inženir-asistent Schöbl. Sestavljen je v — navadno rečeno — »byzantinskem« slogu; v resnici to ni pravi izraz, temveč le neka mešanica¹⁾ raznih slogov se nam tu kaže — splošno prijaznega utisa zunanaj kakor znotraj. Značaj ima oni centralne stavbe s pri nas nenavadnimi kori nad stranskima altarjema; presbyterijna zunanja apsida preide znotraj v ogelnato. — Dovršila se je ta lepa stavba in njena notranja oprava večinoma z milimi darovi, največ ljubljanskih meščanov.

Kamorkoli pogledaš v cerkvi, vidiš delo domačega uma. Lepi veliki zvon je vlil rajni A. Samassa; čvrste orgle na koru so delo slovečega orglarja farana Fr. Goršiča; veliki altar je izdelal umni stavbar M. Tomec iz Št. Vida, tako tudi stranske in prižnico; vse podobe na altarjih (izvzemši Mencinger-jevega sv. Janeza Krst-

¹⁾ Strokovnjak J. Graus piše o njej v graškem „Kirchenschmuck“ l. 1878., str. 118 „... sie hat aber nur Dekorationsglieder des romanischen Styles, der Gothic und Renaissance mit einer beneidenswerthen Ungenirtheit angewendet aufzuweisen“.

nika iz l. 1755.) in križevi pot je slikal spretni P. Kühnl; obhajilno mizo je izklesal Ig. Toman itd.

J. S.

V severnem morju med ledovjem. Slika nam kaže prizor iz narave visoko gori na severu. Med strahovitim ledenim gorovjem gledamo življenje in trpljenje mornarjev v boju z vodo in ledom.

Mlada seljanka je slika posneta po slavnem slikarju Nikoli Mašič-u. Slika je pristen izraz iz domačega hrvaškega življenja — življenje samo; brdek, zdrav obraz, v katerem se zrcali nedolžno, veselo srce. Takih živih slik prav obilno želimo hrvaško-slovenskemu narodu.

† Lazar Lazarević.

Dne 10. februarija t. l. je umrl v Belgradu srbski pisatelj dr. Lazar K. Lazarević. Rodil se je 1. majnika l. 1851. v Šabcu. Začetne šole je obiskoval v rodnem mestu, a gimnazijo in pravo v Belgradu. Ali do pravniške stroke ni imel pravega veselja, šel je v Berlin in tamkaj študoval zdravništvo, tam je tudi dobil doktorsko diplomu. Potem je kot praktičen zdravnik živel v Belgradu in je postal celó zaupni zdravnik mladega kralja Aleksandra. Preobilni posli njegove službe mu niso dopuščali, da bi se mogel mnogo baviti s slovstvom. Pisal je malo, ali kar je pisal, zagotovilo mu je čast in slavo med najboljšimi srbskimi pisatelji.

Prvikrat se je javil na slovstvenem polju l. 1881., a l. 1886. je zbral svoje povesti in jih izdal pod naslovom »Šest pripovedaka.« Med temi sta posebno lepi dve: »Prvi put s ovcem na jutrenje« in »Sve će to narod pozlatiti.« Te povesti kažejo izvrsten talent; Lazarević prav rad črta psihološko stran svojih junakov. Vendar je velik razloček med njim in Turgenjevom, ker Lazarević je optimist.

Zaradi njegovih zaslug ga je imenovala srbska akademija za svojega dopisujočega člana, a bil je tudi prvi ud srbskega učenega društva. On se je visoko vzdignil nad oni prepad, ki žalibog še vedno loči Srbe in Hrvate; on je bil iskren prijatelj bratovske zveze in vzajemnosti med obema plemenoma. Njegove povesti so preložene na razne jezike: ruski, češki, poljski, francoski in nemški.

Dobro bi bilo, ko bi tudi nam Slovencem kdo v lepem prevodu podal katero Lazarevićevih povestij.

Po „Viencu“.

Ker je urednik listov sredi tega meseca odpotoval v sveto deželo, sprejel je začasno uredništvo

*dr. Ivan Janežič,
profesor bogoslovja.*

Nekdanji Francozi o Rusih.

V Lyonu je prišel na svetlo l. 1681. naučni slovník »Le grand dictionnaire historique«, ki piše o takratnih Rusih tako:

»Rusko je izmed največjih držav Evropskih. Tataři so ravnali z Rusi jako zaničljivo v preteklih stoletjih. Ruski knez iz Moskve je moral plačevati davek in razven tega je moral stopiti s konja ali z voza pred tatarskim poslancom, podariti mu skledo mleka, in kar je še čudnejše, moral je polizati mleko, kolikor se ga je razlilo slučajno po konjski grivi; moral je stati razoglav, ko je Tatar sedel. Pravijo, da so Rusi tako izurjeni strelci, da streljajo zveri v smrček, da ne prestrelé in ne preluknjajo kože. Rusi so sploh jako krepke postave, in njih plemenitaši se radi prikazujejo z velikimi trebuhi, debelost jim je znamenje plemenitosti. Radi nosijo dolge brade, če tudi nosijo jako kratke lase. Ne nosijo klobukov, ampak samo kape. Nezaupljivi so, izdajni in tako neusmiljeni, da celó rabeljska služba ni sramotna med njimi. Za kupčijo so dosti prebrisani, pa goljufija se ne kaznuje pri njih, ker jo imajo za prebrisanost. Jako so vajeni mraza in vročine, nič jim ne škoduje. Taki zgubidani so, da se vidi, kakor da jim je lenoba prirojena. Od tod pride, da je pijančevanje tako splošno med njimi, da je malo ljudij, ki bi bili trezni; pijó, da hočejo počiti. Svoje dni so se bili poprijeli tobaka tako čez mero in primeró,

da jim je bil prepovedan l. 1634. jako ostro; tobakarji so bili tepeni z biči, in nosnice so kalali tistim, ki so ga smrkali. In vendar ga še uživajo, če tudi le na skrivaj. Ne kadijo pa iz pip, ampak iz volovskih rogov, ki imajo v sredi luknjo z majhno leseno posodico, kamor devljejo tobak. Sploh so tako neuljudni med seboj, da se nam ni treba čuditi, če so tako goveji tudi tujcem. Nečimernost in ošabnost je njih navadni delež: Zaničujejo ves svet in si domišljajo, da ga ni naroda, ki bi se jim mogel primerjati. Sicer pa so zadovoljni z majhnim, in kakor so vzrejeni v veliki ostrosti, trošijo le malo; ležé na tleh ali na klopéh. Jako so nagneni k tatvini, vendar ne morejo streči nagnju svojemu, ker je kraja hudodelstvo, ki se ostro kaznuje v njih deželi. Kratkčasijo se s tem, da se bijejo s pestmi ali s palicami, ali da tekajo po ledu po zimi. Njih plesi so smešni in celó tako okorni, da lahko rečemo, da medvedje, ki jih izučé za ples, lepše plešejo od njih.

Njih glavar se imenuje veliki knez ali car, kar pomenja kralj ali cesar. Ima jako velike dohodke. Prilastuje si vse imetje tistih, ki umró brez otrók. Pravijo, da jemlje bogatinom, ki mu ne morejo služiti ali v vojski ali kje drugje, po nekoliko imetja, ki ga ohrani za-se ali pa dá kakemu uradniku. Moč carjeva je velika. On je gospodar življenja in imetja vseh podanikov, ki sami pri-

znavaajo, da so njegovi sužnji. Rusi so zadovoljni, da znajo le pisati in brati. Kadar kak dolžnik ne more plačati dolga, postane suženj carjev ali pa kakega drugega, če tako car hoče. Kar se tiče vojne moči, moramo priznati, da je jako velika in da bi bila strašna za sosede, če ne bi navadno nedostajalo poveljnikom vnetosti, ali postavnosti, ali zvestobe. Če potrebuje car veliko vojakov, nabere jih lahko v kratkem času sto ali dvesto tisoč. Kadar mu je treba veliko vojakov, dolžni so mu jih plemenitaši preskrbeti in preživeti v primeri s številom svojih podanikov. Vojaki so vstvarjeni za trud in so zadovoljni z malim. Zapazilo se je, da se znajo bolj braniti, kadar so oblegani, kakor pa vojskovati se na planem; tudi vémo, da so bili skoro vselej premagani v redni vojski. Lahko se reče, da so pešci veliko boljši od konjikov; zakaj dobro se boré, kadar so oblegani. To so pokazali, ko so branili Vilno. Niso pa tako pripravni, kadar je treba oblegati mesto; to so pokazali pred Smolenskom leta 1633., pa tudi drugje. — Jako je težavno ugajati naslovom carjevim, ka-

dar ima opraviti s poslanci, ker zahteva od njih neznansko veliko. Leta 1645. je napovedal vojsko Poljakom, češ, da mu niso dali vseh naslovov, ki mu gredó. Eden njegovih prednikov je pribil sè žebljem klobuk na glavo laškega poslanca, ker je bil pokrit vpričo njega. — Pravili smo že, da je nevednost Rusov izvanredna, in da je pri njih vse na to tudi namerjeno, zakaj v vsej državi nimajo visokih šol. Njih duhovniki ne pridigujejo nikoli, le kako berilo beró v cerkvah. Ker ne sprejemljejo radi tujcev med se, zato tudi ne znajo drugega jezika, kakor svojega. Učé otroke pisati in brati; in to zadošča, da je kdo učenjak.«

Tako so pisali Francozi o Rusih pred dvesto leti; zdaj pišejo, kajpada, drugače. In danes, ko režejo Francozi nošo vsi Evropi, uvajajo doma na Francoskem kozaški kroj.

Nekdo ima lepo sliko

Strossmayer-jevo

na prodaj za (okrog) 30 gld. — Več se zvé pri uredništvu našega lista.

Zastavico v šte. 2. t. 1. so uganili:

Leop. Lenard, dijak v Ljubljani, prvi, ki bode torej dobival »Dom in Svet«; Anton Pleničar, šestošolec v Gorici; Ciril Goričan, bogoslovec v Celovcu; Božidar Kurbos, osmošolec v Gradcu; Zvonimir Dokler, osmošolec v Novem Mestu; Milan Mencinger, osmošolec v Novem Mestu; Ferdinand Verbič, dijak v Ljubljani; Anton Korošec, sedmošolec v Mariboru; Alojzij Korošec, četrtošolec v Mariboru; Anton Kovačič, osmošolec v Mariboru; Anton Skubic, tretješolec v Ljubljani. Nekdo jo je uganil, in naznanil rešitev tako-le:

Dasi sem krojač, a vendar vstvaril
 Številkam tem sem črke prave
 In ni mi žal le-te zabave,
 Dobrotni Bog mi je podaril
 Glavico, ki »bistro ume«,
 In ker sem »radomislec«,
 Zastavice rešujem
 Ter si naročujem,
 Kar znači novih črk devet:
 »Dom in Svet«.

